

АФРИКАНСКАТА ЧУМА НАСТЪПВА

- ✓ строги мерки за биосигурност
- ✓ масов отстрел на диви свине

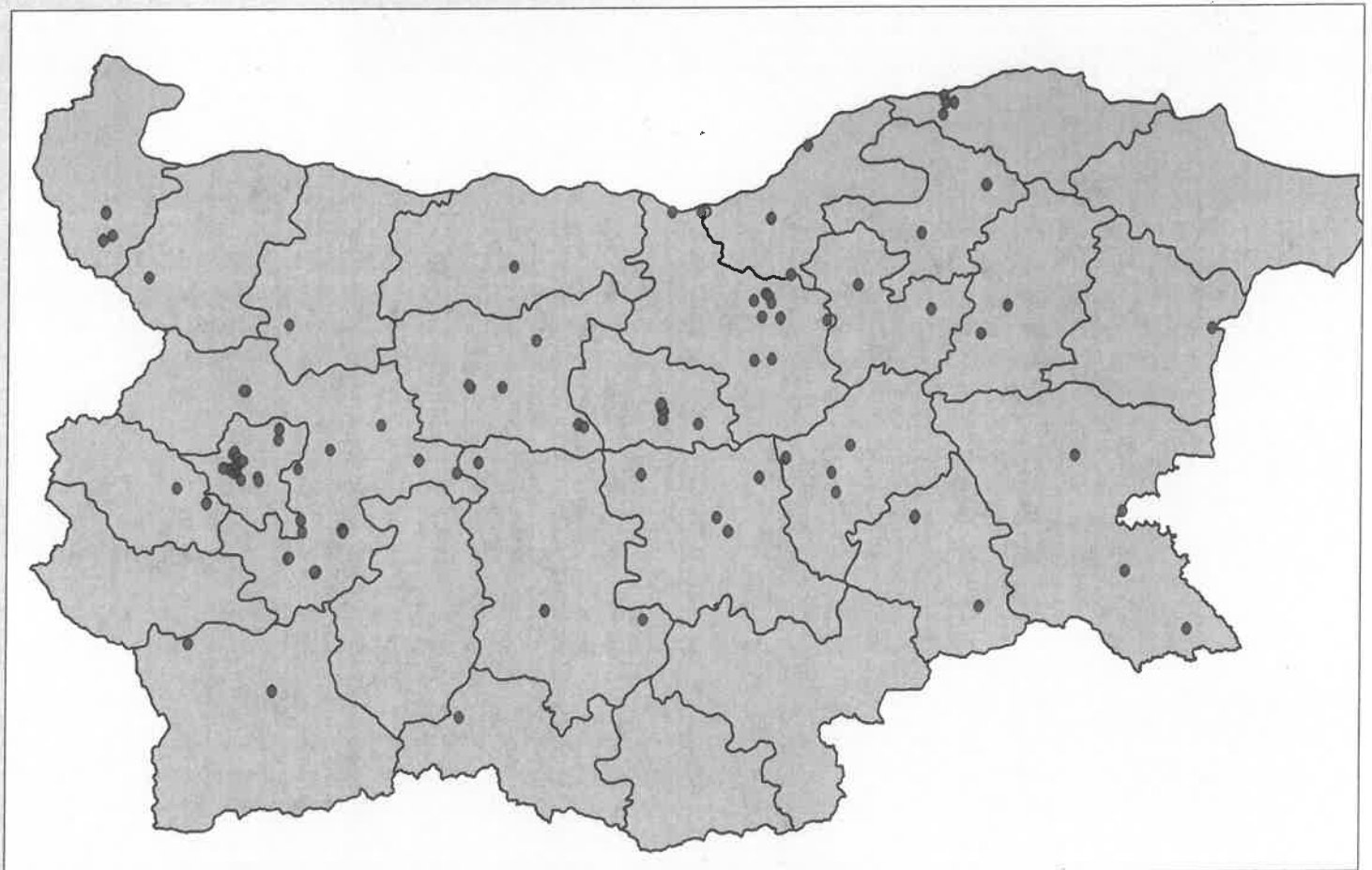
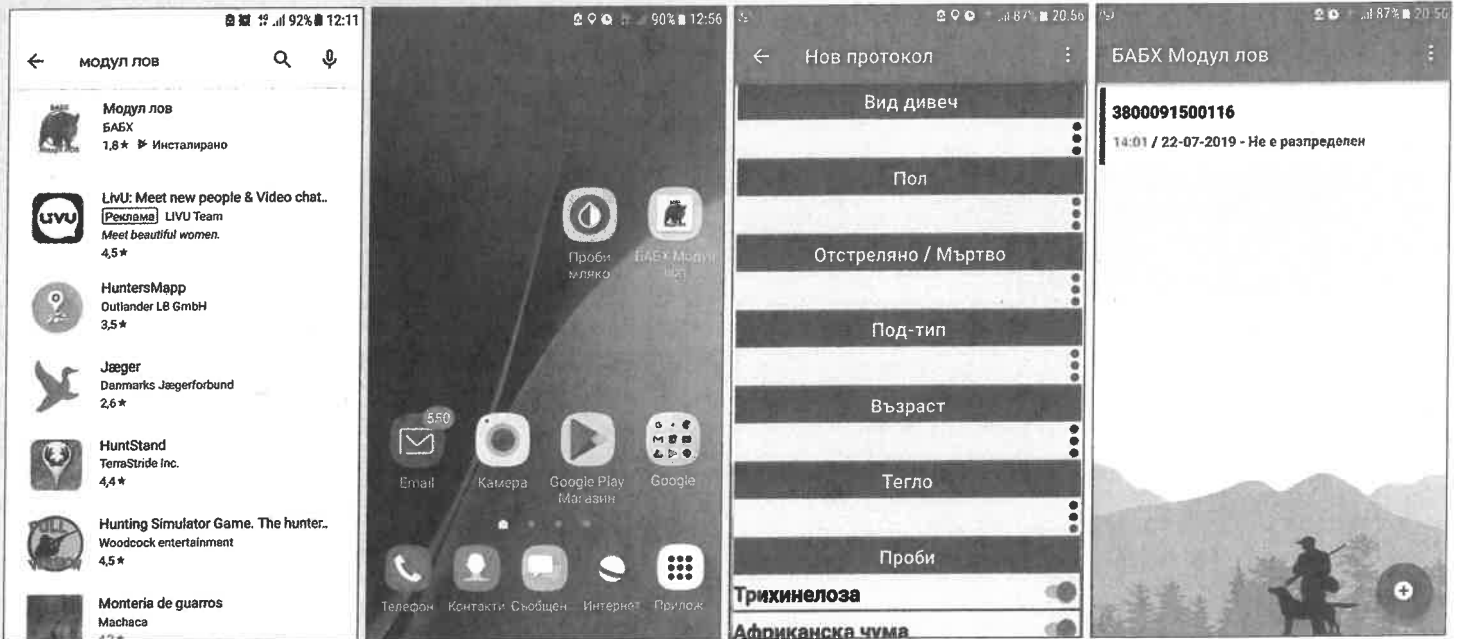
ТОРА
2019

Извънреден брой

9 770861 757009

Внимание! Използвайте МОДУЛ „ЛОВ“!

Картата визуализира пробите, взети посредством модул „Лов“ в периода от 23:37 на 10.07.2019 г. до 10:44 на 7.08.2019 г. - общо 297 броя.
На картата не са отразени резултатите от изследването на пробите.

Издание на Изпълнителната агенция по горите

Уважаеми читатели,

Африканската чума по свинете настъпва всеки ден и неумолимо завзема нови и нови територии от страната. Тя настъпва като призрак - невидим и тих убиец, а за съжаление главният неин разпространител се оказва човекът.

В настоящото издание сме поканили авторитетни имена в своята професия, почти без изключение всички са и ловци. Тяжната гледна точка има своето значение, ако искаме да добием по-голяма грамотност, за да опазим себе си от контакт с вируса на чумата. Да не го пренасяме неволно в дома си, на ловното поле, в гората.

Историята на заболяването и опитът в Европа са проследени компетентно и изчерпателно с взаимно допълващи се научни и съвсем практически анализи. В много страни африканската чума по свинете е стара гостенка, която не бърза да си отиде с години.

Надяваме се с този извънреден брой сами да се убедите, че е нужно да се научим преди всичко да съжителстваме с болестта. Вместо да изпадаме в паника или истерия от това, че е невъзможно веднага да бъде спряна. Нека обърнем повече внимание на своите навици за безопасност, както и на ловното си майсторство при отстрела на диви свине, за да се намали грастично тяхната популация.

Надяваме се чрез вас това издание да достигне до повече хора - горски и ловни специалисти, ловци, кметове и граждани, и всички, които с интерес следят развитието на заболяването и промените в дивечовите популации от дива свиня.

Извънредното издание подготви
ГЕОРГИ ГРОЗДЕВ

Главен редактор:
инж. БОРИС ГОСПОДИНОВ
bkgospod@yahoo.com

Редактор:
СВЕТЛАНА БЪНЗАРОВА
banzarova@abv.bg

Литературен сътрудник:
ЖЕНЯ СТОИЛОВА
zhenia.stoilova@gmail.com

Технически редактор:
инж. ВАНЯ КИСЬОВА-ИЛИЕВА
vaniakisiova@abv.bg

Дизайн и предпечат:
ТЕМЕНУЖКА МАРКОВА
nushkamarkova@abv.bg

Фоторепортер:
ЙОРДАН ДАМИАНОВ
jordan.damianov@abv.bg

Старши счетоводител:
СТАНИСЛАВА КРУМОВА
tania_mit@abv.bg

Адрес на редакцията:

София 1303, ул. „Антим I“ №17,
тел.: 02 988 86 42;
тел./факс: 02 988 04 15.
<http://www.gorabg-magazine.info>
E-mail: gora@iag.bg

ВІС ТТВВВГ22
ІВАН ВG39 ТТВВ 9400 3121 0404 50
СЖ „Експресбанк“ АД, клон София.

Печатни коли 4.

Формат 1/8 от 60/90.

Броят е подписан за печат на

16.08.2019 г. Индекс 20346.

Отпечатано - „Фатум“ ООД

Какво налага издаването на извънредния брой на списание „Гора“?

Инж. Мирослав МАРИНОВ - изпълнителен директор на ИАГ

Епизоотична обстановка, мерки за биосигурност

Д-р Александра МИТЕВА - началник-отдел
„Здравеопазване на животните“, БАБХ

Вземане на проби от отстреляна дива свиня

Д-р Георги ЧОБАНОВ - директор на дирекция
„Здравеопазване и хуманно отношение към животните и контрол на фуражите“, БАБХ

Опитът на Чехия, Литва и други държави в борбата с АЧС

Д-р Георги ЧОБАНОВ - директор на дирекция
„Здравеопазване и хуманно отношение към животните и контрол на фуражите“, БАБХ

Какво правим от тук нататък?

Проф. Нино НИНОВ

Да се намали популацията на дивата свиня

Атанас ДОБРЕВ - заместник-министър на МЗХГ

Нови законодателни мерки

Александър САБАНОВ - депутат

Пресбюро: Как да съжителстваме с вируса, а не да го спираме

Линда ДОМБРОВСКА

Промени в психиката на българския ловец

Инж. Тодор ГИЧЕВ - директор на Регионална дирекция на горите - Варна

Подробна информация за дейността на Изпълнителната агенция по горите може да намерите на Интернет адрес www.iag.bg

Какво налага издаването на извънредния брой на списание „Гора“?

Инж. Мирослав Маринов - изпълнителен директор на Изпълнителната агенция по горите

- **В Изпълнителната агенция по горите пристига информация от различни източници, че не се сигнализира навреме при откриване на трупове на умрели диви свине. За тях най-често сме уведомявани от земеделски стопани, пастири и други посетители на ловните територии, но не и от ловци. Това ни забавя с въвеждане на необходимите мерки, а едно таква забавяне неизменно води до инфектиране на нови по-големи територии**

- Какво налага този извънреден брой?

- Списание „Гора“ е издание на Изпълнителната агенция по горите. То е продължител на сп. „Лесовъдец“, отпечатано за първи път преди 120 години. Списанието винаги е било чувствително към проблемите в горския сектор, запознавало е своите читатели с тях и е представяло становището на лесовъдската колегия, на отговорните държавни институции и опита в чужбина в развитието и управлението на горите. Българската лесовъдската колегия, когато се е налагало, е била единна, подхождала е отговорно и се е справяла успешно с възникналите предизвикателства. Затова заслуга има и списание „Гора“ със своевременна и точна информация. Днес сме изправени пред ново изпитание - разпространение на заболяването африканска чума по свинете. Въпреки проведената засилена информационна кампания през последните няколко години българските ловци и немалка част от лесовъдската колегия все още не са убедени в пълна степен от необходимостта от намаляване на популацията на дивата свиня у нас като една

от най-важните мерки за борба с разпространението на африканската чума по свинете (АЧС). По-голяма част от служителите в държавните горски и ловни стопанства, техните централни администрации в държавните предприятия, структурите на Изпълнителната агенция по горите, лесовъдите на свободна практика и много горски работници, които са основните читатели на сп. „Гора“, упражняват и ловния спорт. Те са в постоянен ежедневен контакт с организираните ловци и посетители на горските територии. Извънредният брой на списанието цели да предостави повече информация и да запознае читателите с вирусното заболяване АЧС и разпространението му през годините, показвайки опита и мерките за борба в засегнатите страни, и чрез своите читатели тази информация да достигне до по-голям кръг от хора. Ще се даде възможност ловците да получат чрез списанието повече специализирана информация, която ще спомогне за затвърждаване в тях на убеждението за необходимостта от намаляване на популацията на дивата свиня чрез използване на всички начини и методи на лов, разрешени от действащото законодателство.

- Кои са най-актуалните действия в сегашната тревожна обстановка?

- Разрастване на разпространението на заболяването буди сериозна тревога. Създава се кризисна ситуация, като и промяната на обстановката е динамична. При установеното вече в страната заболяване от изключително значение за неговото ограничаване е да не се разнася вирусът от личните стопанства тип „заден двор“ в гората и обратно. За тази цел съветвам и призовавам служителите и работниците в горите, ловците и всички други посетители в горите за

извършване на неотложни дейности, определени с решение на областната епизоотична комисия, към стриктното спазване на правилата за биосигурност. Преди навлизане в горските територии превозните средства и обувките на лицата да се дезинфекцират с подходящ дезинфектант. След приключване на обходите и дейностите и напускане на горските територии отново е необходима дезинфекция на превозните средства, обувките и облеклото. Важно е да се сигнализира незабавно ветеринарно-медицинските и горските власти при откриване на труп на дива свиня или забелязване на диви свине с нетипично поведение. Навременното откриване на труповете на умрели диви свине, вземането на проби и тяхното заграбване е от изключително важно значение за недопускане на разпространението на вируса от останалите диви свине, хищниците, някои видове птици и други. Сигнализирането за открити труповете е важно за наблюдението на движението на вируса и навременните и адекватни мерки. Своевременното заграбване и дезинфекцията на мястото, в което е открит трупът, е отговорна и важна задача, от която зависи унищожаването на резервоара за африканската чума по свинете.

- На какво не се обръща достатъчно внимание? Къде има сериозни, без подценяване, мерки?

- В Изпълнителната агенция по горите пристига информация от различни източници, че не се сигнализира навреме при откриване на труповете на умрели диви свине. За тях най-често сме уведомявани от земеделски стопани, пастири и други посетители на ловните територии, но не и от ловци. Това ни забавя с въвеждане на необходимите мерки, а едно таква забавяне неизменно води до инфектиране на нови по-големи територии. Анализът на предприетите мерки показва - ловците в България не са убеде-

ни по категоричен начин, че трябва да има намаляване на популацията на дивата свиня както една от основните мерки за борба със заболяването.

Колеги ловци,

вие сами наблюдавате развитието на ситуацията и колко бързо се увеличават случаите на АЧС при дивата свиня! Убедени сме, че дивата свиня не е основният преносител на АЧС и че вирусът не влезе чрез нея в страната. Но навлязъл вече веднъж и инфектирал отделни индивиди от дивата свиня, вирусът изключително трудно ще бъде изкоренен и борбата ще бъде дълга и мъчителна. Тук е решаващата роля на българския ловец. Има безспорни научни доказателства за значението на високата плътност на популациите при дивата свиня за разпространението, макар и с малка скорост, на вируса на АЧС при различните видове нейни миграции. Намаляването на плътността на дивата свиня по 0.3 бр. на 100 хектара ловна площ със сигурност ще намали възможността за разпространение на вируса в нови неинфектирани ловни полета. Съответно лов в тези неинфектирани територии ще има съгласно действащото законодателство.

Уважаеми ловци и колеги,

Българският ловец винаги е бил национално отговорен и историята категорично потвърждава това. В тази кризисна за страната ни ситуация, заплашваща основния ловен вид в България и цял сектор от нашето животновъдство, какъвто е свиневъдството, нашите действия като отговорни ловци са от изключително значение. Убеден съм и вярвам, че всички ловци са готови да се включат още по-активно в борбата с АЧС и заедно да докажем, че, когато сме обединени, сме по-силни и можем в кратки срокове да се поздравим с успех.

Епизоотична обстановка, мерки за биосигурност

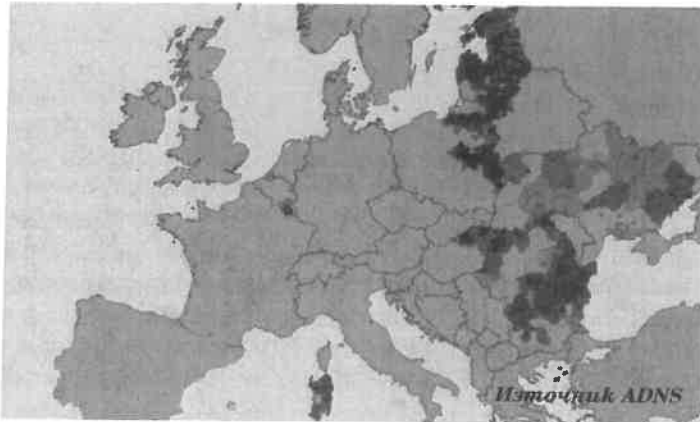
Д-р Александра Митева - началник-отдел
„Здравеопазване на животните“, БАБХ

Информация актуална към 15.08.2019:

1. Регистрирани са 31 огнища на АЧС в

11 административни области на България (общо от 28 региона). Общо в 6 индустриални и 3 семейни ферми бяха потвърдени като положителни за АЧС. Над 129 000 засегнати свине в огнищата на АЧС. 2. Регистрирани са 36 случая при диви свине на АЧС в 16 административни области на България.

Сериозна е эпизоотичната обстановка, предзвучана от африканската чума по свинете в Европейския съюз. Десет държави от ЕС са засегнати от заболяването и от началото на 2019 г. са обявени 628 огнища при домашни свине и 3629 случая при диви свине (таблиците).

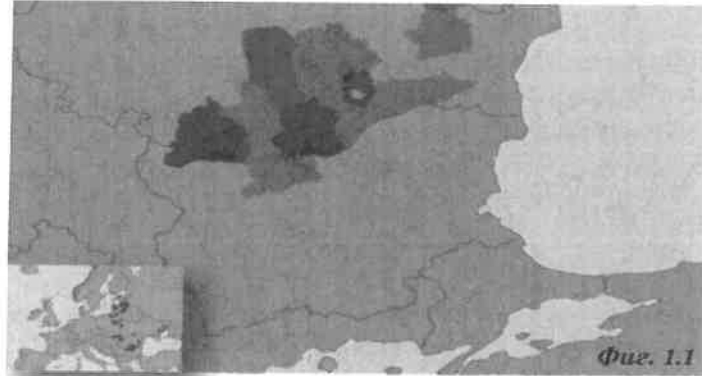

Зона, засегната от АЧС при домашни и диви свине
Зона, засегната от АЧС при домашни свине
Зона, засегната от АЧС при диви свине

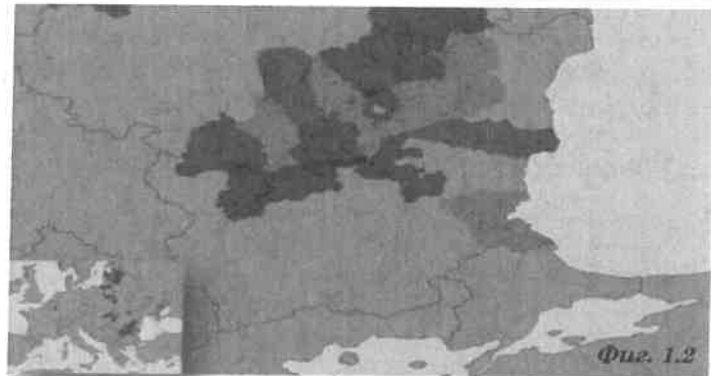
Държава	01.01.2019-02.08.2019		домашни свине		диви свине	
	огнища, бр.	засегнати свине, бр.	случай, бр.	засегнати свине, бр.	случай, бр.	засегнати свине, бр.
Белгия			478	478		
Естония			55	55		
Полша	30	29 998	1434	1473		
България	30	129 268	27	45		
Латвия	1	53	195	232		
Литва	12	169	320	505		
Румъния	553	46 301	334	346		
Унгария			786	1306		
Словакия	2	5				
Италия	Ендемична на о. Сардиния					
Общо	628	205 794	3629	4440		

Пикът на заболяването е през летните месеци - юли и август. 87% от огнищата при домашни свине (545) са регистрирани през юли. Разпространение на огнищата в страните на ЕС

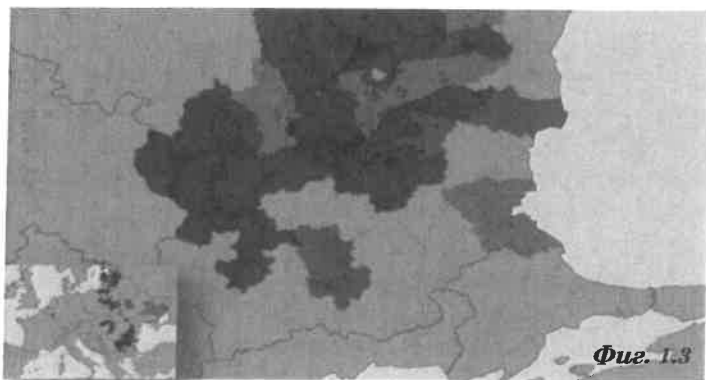
и България е представено на картите (Фиг. 1.1 фиг. 1.2, фиг. 1.3).

Държава	01.07.2019-10.07.2019			
	домашни свине		диви свине	
	огнища, бр.	засегнати свине, бр.	случай, бр.	засегнати свине, бр.
Белгия				
Естония			3	3
Полша	7	1928	47	65
България	8	31		
Латвия	1	52	16	16
Литва	3	10	19	21
Румъния	116	913		
Унгария			1	1
Словакия				
Общо	628	2934	86	106

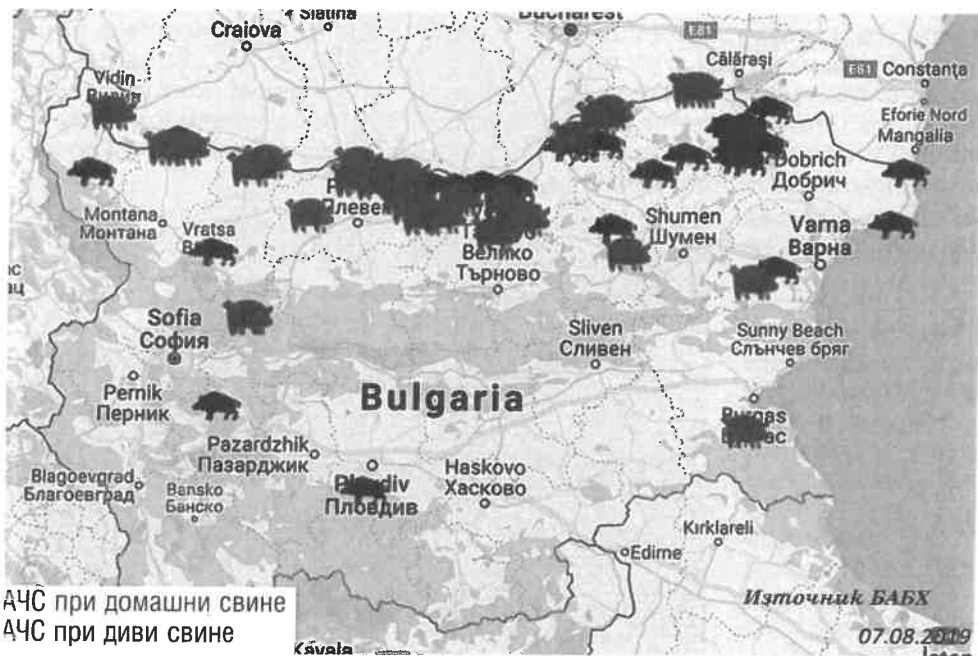
Държава	01.07.2019-21.07.2019			
	домашни свине		диви свине	
	огнища, бр.	засегнати свине, бр.	случай, бр.	засегнати свине, бр.
Белгия	0	0	2	2
Естония	0	0	3	3
Полша	13	5782	90	122
България	16	17 680	7	9
Латвия	1	52	27	27
Литва	6	77	38	40
Румъния	302	2424	19	23
Унгария	0	0	30	33
Словакия	0	0	0	0
Общо	338	26 015	216	259

Фиг. 1.3

Държава	01.07.2019-02.08.2019			
	домашни свине		диви свине	
	огнища, бр.	засегнати свине, бр.	случай, бр.	засегнати свине, бр.
Белгия	0	0	2	2
Естония	0	0	5	5
Полша	23	19 596	147	203
България	30	129 268	27	45
Латвия	1	52	43	43
Литва	8	164	49	51
Румъния	481	43 888	38	81
Унгария	0	0	44	53
Словакия	2	5	0	0
Общо	545	192 973	355	483

Картите показват разпространението на заболяването на територията на страната в рамките на месец.

Фиг. 2. Огнища на заболяването АЧС в България

От началото на юли 2019 г. огнища на заболяването АЧС са регистрирани на територията на страната, както следва:

- 30 огнища при домашни свине в 10 области на страната: Плевен (11 огнища), Бургас (1), Враца (2), Русе (6), Търговище (1), Велико Търново (3), Видин (1), Силистра (2) и Монтана (2), София област (1).

- Шест индустриални ферми с над 129 000 свине са засегнати. Заболяването в индустриалните ферми е констатирано в рамките на засилен лабораторен самоконтрол, който фермите изпълняват, на база наложените мерки за превенция и ранна диагностика на заболяването.

В личните стопанства тип „заден двор“, в които АЧС е открито, се наблюдава заболяемост и скоростна смъртност на свинете. Немалко са и „задните дворове“, в които АЧС е открито при извършване на лабораторен надзор в 10-километровите надзорни зони. При два от случаите се потвърди АЧС в намерени изхвърлени трупове на домашни свине, което говори за укриване на заболяемост и смъртност от страна на собствениците.

- Над 590 свине са принудително евтаназирани при ликвидиране на огнищата в „задни дворове“ и над 129 000 свине в индустриални ферми.

Нерегламентирано отглеждане, движение и търговия на свине без произход, хранене с кухненски отпадъци и липсата на мерки за биосигурност са основните фактори за навлизане и разпространение на АЧС в личните стопанства тип „заден двор“ в Плевенска област, показаха епизоотичните проучвания.

- 27 случая при диви свине в 12 области на страната - Силистра (7), Добрич (6), Плевен (2), Варна (1), Враца (1), Русе (3), Търговище (1) и Монтана (1), Велико Търново (1 с 6 свине), Разград (1 с 6 свине), Видин (1), Пловдив (1) и София област (ДАС „Искър“) (1). 98 % от случаите са при намерени умрели диви свине.

Мерките за контрол на заболяването, които БАБХ изпълнява за борба с АЧС, са съгласно разпоредбите на европейското и националното законодателство (Директива 2002/60/ЕС, Национален контингенс план за борба с АЧС, Решение на Комисията (ЕС) 2014/709 с неговите изменения, Стратегията на ЕС за африканската чума по свинете).

Мерките са ликвидиране на огнища и превенция за предотвратяване на разпространението на заболяването. Това са мерки, които са доказани като най-успешни в борбата с АЧС.

Мерките са ликвидиране на огнища и превенция за предотвратяване на разпространението на заболяването. Това са мерки, които са доказани като най-успешни в борбата с АЧС.

При констатиране на огнища при домашни свине е необходимо:

1. Принудително умъртвяване по хуманен начин и обезвреждане на всички засегнати и контактни домашни свине в огнището, включително и на домашни свине, отглеждани в животновъдни обекти за лични нужди (тип „заден двор“) и обекти, нерегистрирани съгласно Закона за ветеринарномедицинската дейност в рам-

ките на предпазна зона около огнището.

2. Унищожаване на трупове на животните и контаминирания материал по начин, недопускащ разпространяване на болестта, съгласно изискванията, посочени в Регламент (ЕО) № 1069/2009.

3. Вземат се лабораторни проби от умъртвени свине, както и добито от заклани свине месо, с оглед анализ на разпространението на вируса сред популацията животни.

4. Почистване и дезинфекция на заразените и контактни обекти.

5. Създаване на ограничителни зони, както следва:

5.1. три (3) км предпазна зона:

- забрана за движение на свине в/от/към зоната;

- забрана за пазари и изложби в засегнатите области;

5.2. десет (10) км надзорна зона:

- клинични прегледи и вземане на проби за лабораторен контрол;

- контрол на движение на домашни свине - допуска се само от индустриални и фамилни ферми, намиращи се извън 3- и 10-километровите зони и при спазване на схема за клиничен и лабораторен надзор.

Стратегическият подход за контрол на африканската чума по свинете, който се изпълнява в България, е подходът на Европейския съюз и има за цел да предотврати разпространението на болестта и да изкорени болестта в засегнатите територии. Наложен като най-успешен, този стратегическият подход се изпълнява както от страните от ЕС, засегнати от болестта, така и от страните от ЕС, свободни от болестта, но под риск от навлизане на АЧС. България въвежда тези мерки от 2017 г., когато вирусът на АЧС навлиза на територията на Румъния.

Този стратегически подход е разработен и актуализиран, като са взети предвид най-новите констатации от Европейския орган по безопасност на храните и натрупаният опит за борба със заболяването в световен мащаб.

Борба с АЧС включва прилагане на стриктни мерки за превенция. Превенцията в момента е най-важна с оглед овладяване на ситуацията.

Най-рискови за АЧС са популация домашни свине в личните стопанства, в които не се прилагат мерки за биосигурност и популацията диви свине, особено в територии, където има огнища на АЧС и вече открити положителни случаи при диви свине. В създалата се епизоотична ситуация всеки заден двор с домашни прасета се намира под реална заплаха за навлизане на АЧС. Рискът се увеличава особено, ако свинете се отглеждат на открито (с достъп до диви свине) и ако стопаните са ловци. АЧС е заболяване с потенциал на бързо разпространение, вирусът е изключително устойчив в околната среда и основните фактори за разпространението му са заразени свине, замърсено свин-

ско месо и продукти, транспортни средства, оборудване и групи.

Драстично намаляване на популацията на дивите свине е основна мярка в стратегията за борба със заболяването и настоящите мерки са насочени в тази посока.

Спазването на правилата за биосигурност при отглеждане на домашни свине или ловуване е основна отговорност на стопанина и ловеца. Човекът със своето поведение е ключов фактор в разпространението на АЧС. Изхвърлянето на всякакви отпазъци, карантин и оставяне на трупове води до замърсяване на околната среда и местообитанията на дивата свиня, разпространение и предаване на вируса от домашни към диви свине. Всички случаи на болни и умрели свине трябва да бъдат докладвани незабавно. Отпазъци от свинско месо и продукти, както и опаковки от тях, не трябва да се изхвърлят на нерегламентирани места и сред природата. Части от трупове, включително трупове на отстреляни диви свине, не трябва да бъдат оставяни сред природата, а да се загробват и местата да се дезинфекцират.

Няма лечение, няма ваксина за АЧС и превенцията изисква отговорност, стриктност в прилагане на правилата за биосигурност и последователност на мерките от страна на обществото. По тази причина и е призивът хората да започнат да колят спешно свинете, отглеждани в задните си дворове, като месото трябва да премине термична обработка, за да се предотврати възможността АЧС да умъртви животните.

Вземане на проби от отстреляна дива свиня

Д-р Георги Чобанов - директор на дирекция
„Здравеопазване и хуманно отношение към животните и контрол на фуражите“,
Централно управление на БАБХ

- **Редно да си признаем, че манталитетът ни на отглеждане на свине, както и начинът ни на ловуване досега, нямат много общо с принципите, които хората в западните държави наричат „добри практики“**
- **Странното е и друго - всеки опит за подобряване на ситуацията среща неустов отпор - недоверие, сърдене, протести, открити заплахи. Продължавам да се чудя защо толкова държим да живеем назад във времето, макар всеки да иска нов модел кола, телефон, пушка**
- **Призивите за завишен отстрел през последните години не бяха чути. Всичко опираше до големия страх дали няма да се забрани ловът на дива свиня. Това бе и причината много от намерените умрели диви свине да не се съобщават и да не се изследват**

Уважаеми ловци,

Гова, от което се притеснявахме във връзка с африканската чума по свинете (АЧС), вече е факт. Мисля, че е редно да си го признаем. Мисля ли обаче, че въпреки тежката ситуация, голяма част от обществото все още не е осъзнала реалността! Достатъчно е само да се видят седящите протести по шосетата в момента - „Не искаме да си колим свинете!“ - Чудя се какво точно искат да кажат? „Не искам да ги коля сега, а Коледа!“ или „Не искам да ги коля изобщо! Искам да си ги развъждам незаконно, да си ги продавам нелегално и да си правя каквото съм си научил!“. Защото обикновено е второто.

Убаво е всеки да има бизнес нюх. Добре е и да съдава производство - то генерира парите. Добре обаче това да е съобразено със законите, а и с

реалността. Защото призоваваме от години всеки да спазва правилата, но все не му идваше времето. А несъобразяването с общите правила неминуемо води до криза в обществото.

Сегящите стачки могат да повлияят на управниците. Африканската чума по свинете обаче се плаши само от взетите адекватни мерки. Блокирането на шосета не е сред тях - то само ѝ дава повече шанс за разпространение. А отлагането на клането ще ѝ позволи да засегне повече свине. Аналогично е положението и сред дивата популация. Призивите за завишен отстрел през последните години не бяха чути. Всичко опираше до големия страх дали няма да се забрани ловът на дива свиня. Това бе и причината много от намерените умрели диви свине да не се съобщават и да не се изследват. Даже ми се обясняваше, че дивите свине не умират и затова няма открити техни трупове. И ето, че стигнахме до ситуацията, когато лов няма да има! Е, не се отчайвайте - лов няма да има временно и то на определени места! Ловът е една от важните мерки за справяне с АЧС и това, което не се свърши преди заболяването, ще трябва да се свърши сега - при налично заболяване. Разликата е, че сега вече ще има повече правила за спазване.

И в тази връзка е редно да си признаем, че манталитетът ни на отглеждане на свине, както и начинът ни на ловуване досега, нямат много общо с принципите, които хората в западните държави наричат „добри практики“. А уж вече сме част от ЕС и изповядваме европейски, а не азиатски ценности... Странно е и друго - всеки

опит за подобряване на ситуацията среща неустойчив отпор - недоверие, сърмене, протести, открити заплахи. Продължавам да се чудя защо толкова гържим да живеем назад във времето, макар всеки да иска нов модел кола, телефон, пушка. Защо завиждаме на гържавите на запад от нас, а не правим нищо да ги доближим? А всъщност новите порадки и устройства облекчават живота ни.

Изпреварвайки малко епизоотията на АЧС у нас, ние в БАБХ решихме да унифицираме начина за вземане на проби от отстреляни диви свине. За това ви информирахме още миналата година. Какво направихме? Ами унифицирахме комплекта за вземане на проби (снимката).

Комплектът се раздаваше от структурите на ИАГ, но може да се закупи и от ветеринарните аптеки (аз лично съм си закупил за 1.30 лв. от аптека във Велико Търново). Как се ползва сме ви информирали вече, а и голяма част от вас са го ползвали. Най-общо при изкормването на свинята се взема кръв, гуафрагма и гвата края на да лака. Всичко се поставя в големия флакон, на който се залепя баркодът. Пробата се изпраща в лабораторията за изследване за трихинелоза, която се заплаща от ловеца по съответния ценоразпис. Пробата се придвижва автоматично (без участието на ловеца) до лабораторията за АЧС (изследването е за сметка на БАБХ). Когато се взема проба от умряла свиня, изпраща се проба само за АЧС - в случай на загнал или стар труп се изпраща една тръбна кост (под лопатката или под таза).

Използваните ръкавици, спринцовка, опаковки и други отпадъци се изхвърлят в ямата за СЖП на мястото за изкормване (или се закопават!). Изхвърлянето в гората създава опасност от разнасяне и поддържане на различни зарази (в случая - най-вече опасност от АЧС)!

По номера на баркода ще може да се получи информация по отношение на изследването за трихинелоза и АЧС. В случай, че пробата е положителна за АЧС или КЧС, ветеринарните власти ще се свържат с вас!

За целта на изследването обаче е необходимо да се представят и адекватни данни за свинята.

Досега те се набираха посредством писмо за пращане на проби (фиг. 1).

БРОЙ: 300X-149/Упълномощаване № 011-00001/2017

ПИСМО ЗА ИЗПРАЩАНЕ НА ПРОБИ ОТ ДИВИ СВИНЕ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ ЗА ТРИХИНЕЛОЗА

Писмо № ДО
(НДНВМИ, лабораторни към НДНВМИ, диагностични лаборатории ОДБХ)

..... 20.... г. гр.

Изпращаме Ви: бр. Допълнителна информация (бележки):

Материали - пол на отстреляното диво прасе: (М Ж)
(диафрагма, др. прицелни органи - посочете какви)

От: диво прасе - възраст на отстреляното прасе:
(в месеци)

Собственост на: - тегло на отстреляното прасе:
/ИРД, РУГ, ДЛ, ДЛС/

гр. (с.): - име на ловеца, отстрелял прасето:

област: - землище на населеното място и местност
където е отстреляно прасето:

С молба да бъдат изследвани за трихинелоза

Идентификационен номер на пробата: - дата на отстреля на прасето:

Епизоотологични данни: - дата на изпращане на пробата:

- пробата е взета от: - № на бележката от ловния излет:

(отстреляно, уповено с капан, намерено умряло или умряло при пътно транспортно произшествие)

Вет. лекар/обучено лице, взело пробата: Подпис:

име
презиме, фамилия

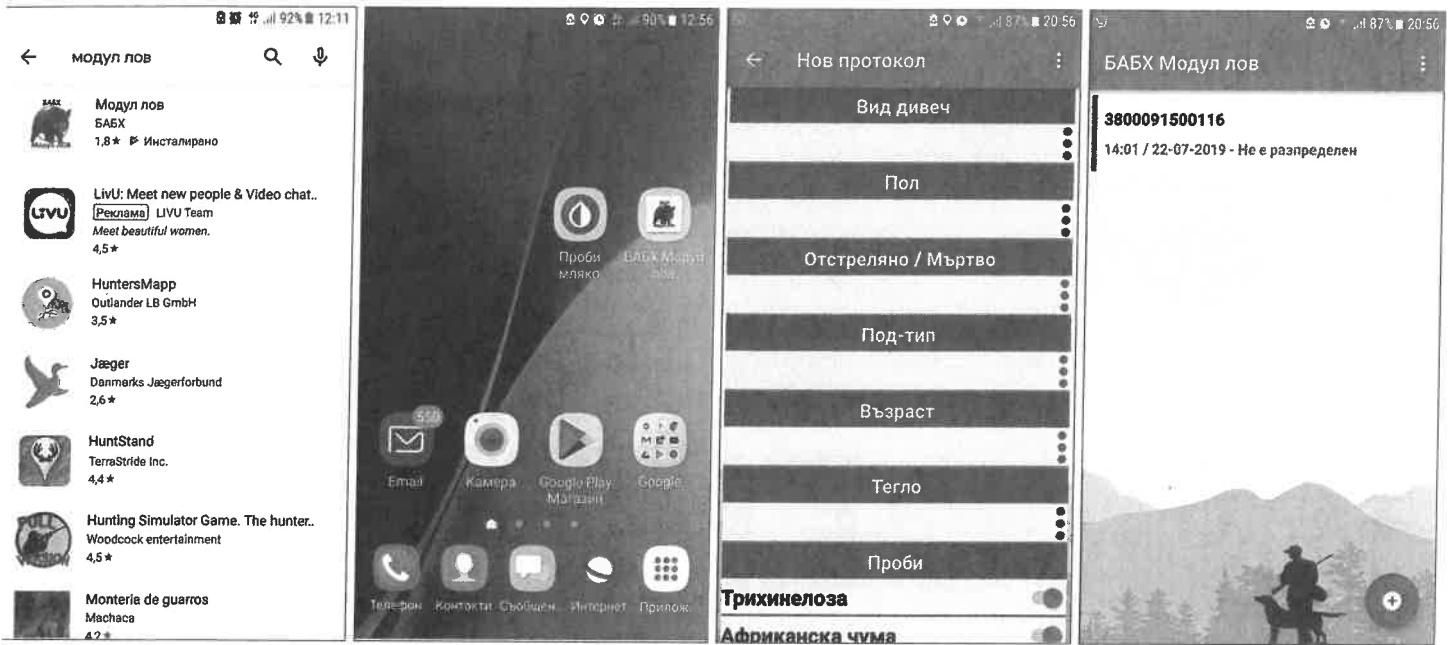
Гр.(с.):
Област:

По един екземпляр за: лабораторията, ловната дружинка

Фиг. 1.

Писмото вече е променено и е за проби за трихинелоза и АЧС. Независимо от това, считаме, че набирането и разнасянето на данните на хартия е метод, който затруднява ловците, а и създава риск от разпространение на евентуална зараза. Освен това на хартия няма как данните да се проверяват за достоверност, а и трябва да разчитаме на краснописа на ловеца. Замърсено с кръв писмо не може да се дезинфекцира по никакъв начин. Именно затова поръчавме разработване на приложение за смартфони, с което да се набират всички нужни данни (фиг. 2). Приложението е факт от края на 2018 г., като малко преди Коледа го демонстрирахме на среща в БАБХ на представители на ИАГ и СЛРБ. По-късно го представих и на ловната общност на срещата в Хи-саря.

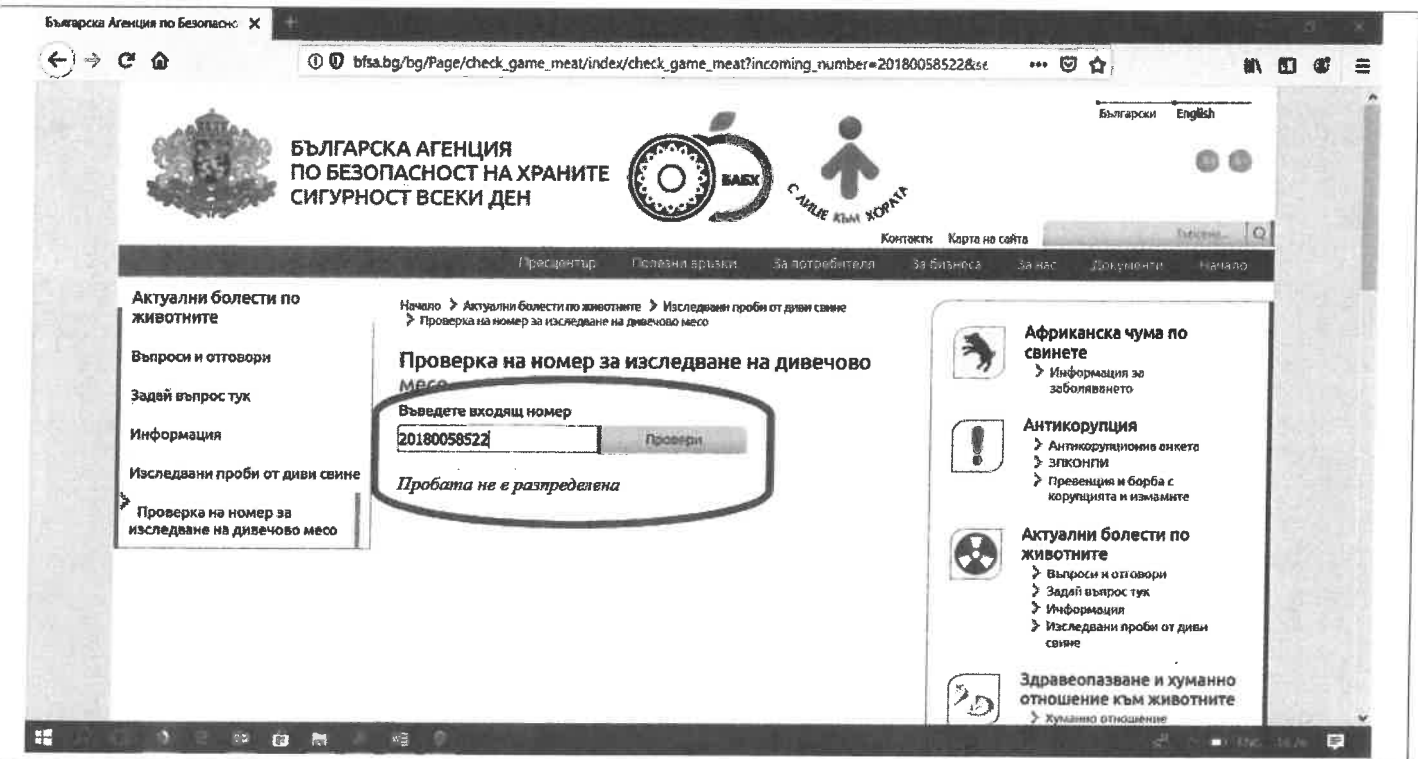
Защо направихме модул „Лов“? И досега данни за отстреляните диви свине се събираха. Новото е, че вече няма да се налага на ловците да определят координатите на отстрела - това ще го прави приложението. Също така автоматично

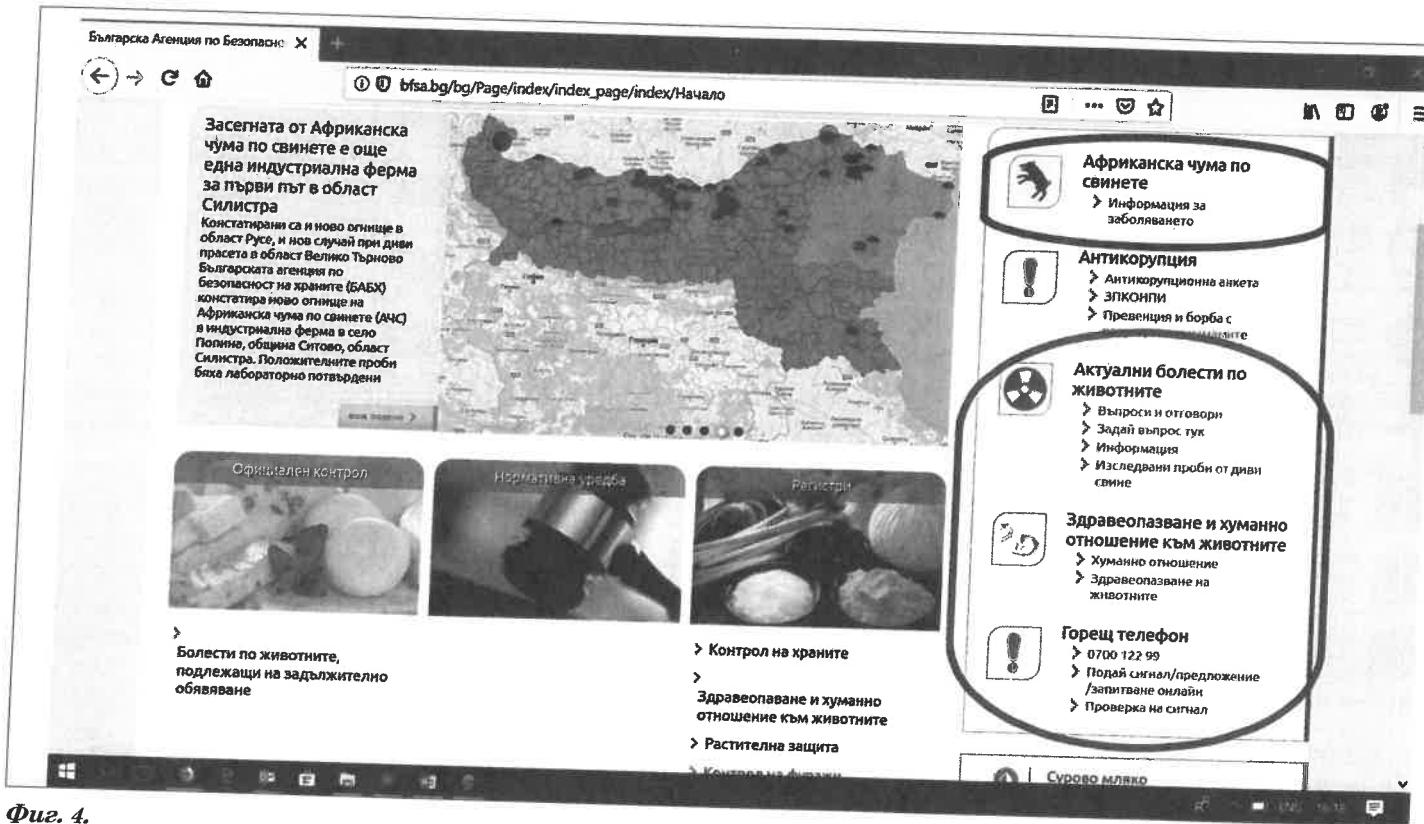
Фиг. 2.

се записват датата и часът. Докато второто е ясно, то координатите са нещо, което не е по силите на всеки. Особено трудно е, ако са ви поканили на лов и не сте съвсем наясно в кое землище се намирате. Освен това, говорихме, че във всяка дружинка трябва да има поне двама обучени за вземане на проби лица. Предполага се, че същите ще подготвят и документите. Ако обаче сте на индивидуален лов, а не сте обучен? То тогава с помощта на модул „Лов“ ще успеете да осигурите необходимата информация.

А освен че набира информация, нагяваме се, приложението да подпомогне много ловците и по отношение на резултатите от изследването на пробите. Още с потвърждаването на взетата проба всички данни се записват на сървър, а от там са достъпни за всяка една лаборатория. Така лабораторията разполага с данните, без да се налага те да се изпращат на хартия. А сетне отразява резултата пак там - в приложението, и ловецът може да го види на момента. Модул „Лов“ набира данните директно в електронен

Фиг. 3.

Фиг. 4.

вид. Така не се налага някой допълнително да въвежда хартиените писма, както и резултатите от тестовете, за да може да се обработят електронно.

А всеки един интересуващ се може да види резултата, ако въведе номера на Баркода на сайта на БАБХ (фиг. 3).

Напомням, че всичко по отношение на АЧС се качва на сайта на БАБХ. Там са заповедите за обяве-

ните огнища, за констатираните случаи на АЧС при диви свине, а и много инструкции, сред които и тези за пробовземането. Къде по-конкретно детърсите може да видите на (фиг. 4). В заключение искам да кажа, че модул „Лов“ вече работи и ще е добре да го използвате за набира-не на нужната информация. Модулът е разработен за сметка на БАБХ, а вие може да го инсталирате безплатно на смартфоните си.

Опитът на Чехия, Литва и други държави в борбата с АЧС

Д-р Георги Чобанов - директор на дирекция „Здравеопазване и хуманно отношение към животните и контрол на фуражите“, Централно управление на БАБХ

- **Разлики и прилики между Чехия и България: Опитът на България с африканската чума по свинете (АЧС) на този етап категорично може да кажем, че е злополучен. До 05.08.2019 г. има засегнати 6 индустриални ферми, няколко фамилни ферми и значителен брой задни дворове. Заболяването навлезе в Чехия в една малка зона. Наличието му бе установено много бързо, а и мерките не закъсняха**
- **Африканската чума по свинете е ново заболяване за страната ни. Наученото досега показва, че то е бавно заболяване и по тази причина - много коварно. Бавно за проява на клинични симптоми, но бързо за завземане на нови територии**

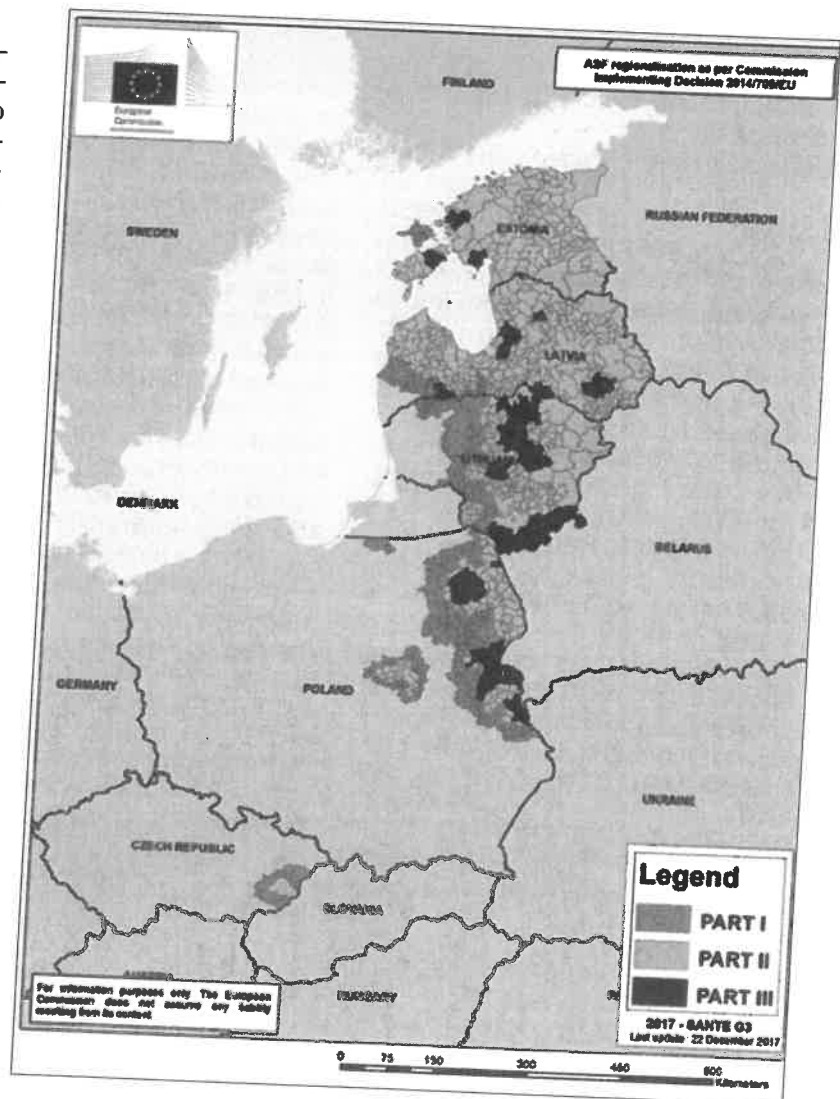
Зажаеми читатели,

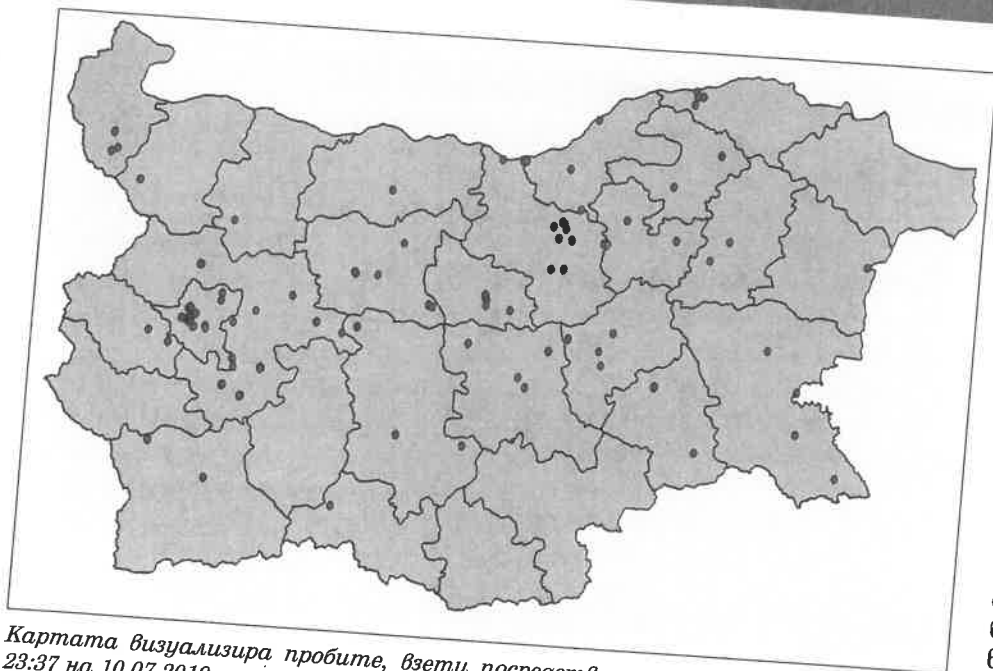
Опитът на България с африканската чума по свинете (АЧС) на този етап, категорично може да кажем, е злополучен. До 05.08.2019 г. има засегнати 6 индустриални ферми, няколко фамилни ферми и значителен брой задни дворове. Общо имаме засегнати 30 огнища при домашни и 27 случая при дивы свине. Само в 6-те индустриални ферми се отглеждаха 135 000 свине. Това е ситуацията сред дивите може са да се предполага - няма индикации, но всички доказателства липсват. Факт е, имаме обявено заболяване освен покрайницата с Румъния, също и край Асеновград, Ботевград.

През 2018 г. да се напънахме да предотвалим заболяването в с. Тутраканци, тази едновременно явна бдителността на хората е голяма. А може би хората се изплашиха и всички взеха все да повтарят, че трябва да се ползва чуждият опит. И най-вече се ползва опитът на Чехия. Дали това е правилният път за нас? Съмнява ме силно. А опитът е прекалено късно за това.

Заболяването навлезе в Чехия в една малка зона. Наличието му бе установено много бързо, а и мерките не закъсняха. Незабавно очертана зоната, която в крайна сметка не бе много голяма - от порядъка на 20 километра. За сметка на това заболяването се разпространи на повече от 400 км от най-близката зона с АЧС - Полша и Украйна (вж. снимка).

Фигура ▶

Картата визуализира пробите, взети посредством модул „Дов“ в периода от 23:37 на 10.07.2019 г. до 10:44 на 7.08.2019 г. - общо 297 броя. На картата не са отразени резултатите от изследването на пробите.

За мерките в Чехия се изговори доста - огради, забрана за достъп, снайперисти, специален допуск, обирание на трупове и инсинериране. Защо не ползваме чешкия опит?

Когато установихме огнището в с. Тутраканци, надзорът на дивата популация не показва циркулация на вируса. Появата обаче по-късно на положителната дива свиня в с. Повеляново навежда на по-различни размисли. Не може да се обясни логично и как така в една зона ще има само едно положително животно, а това говори само едно - **не може да се дават здравни гаранции!**

Другото различие с Чехия - по цялата ни северна граница има наличие на АЧС - и при диви, и при домашни прасета. А по границите на Чехия няма открито АЧС. По тази причина няма как да се определи подобна територия от 200 км², която да се прочисти от АЧС. Само за срав-

нение - толкова е площта за претърсване около всеки случай на АЧС. Заградената част от зоната обаче бе само 57 км². В засегнатата зона 47 % от намерените трупове са положителни за АЧС, докато при отстреляните положителни са едва 0.5 %. Това още веднъж гоказва, че укриването на трупове пречи на реалната преценка.

А има и други разлики - дивата популация в Чехия бе доста разредена предварително. В засегнатата зона нямаше ферми, нито обекти тип „задни дворове“ със свине. Изобщо в Чехия задните дворове са символичен брой. В ликвидирането на заболяването се включиха всички - гори и тези пред телевизора бяха притеснени от бедствието! Белгия - аналогично на Чехия. Неочаквана поява на АЧС, липса на пряк натиск на заболяването от съседите, липса на ферми (една бе превантивно из-

празнена), липса на заден Отново огради, забрана за достъп, снайперисти, специален допуск, обирание на трупове и инсинериране.

Междувременно земеделски министър на Литва също зясни техния опит. Стратията е, че бе чут в груга по Според мен обаче изобщо стана ясно на обществото: во каза той. А той каза:

1. Всяка ферма може да работи, само ако има отделен терен за загробване на животните в случай на нужда! Т.е. и там животни се евтаназираат при определени болести, а след това се загробват! Не е ли така у нас?

2. Всички ферми са били посетени и им е било разяснено какво е АЧС! Това е направено и у нас - всички, близо 70 индустриални ферми, всички ферми с източнoбалканска свиня, всички фамилни ферми с посетени и са информирани. Правени са и много срещи със свиневъдци в ОДБХ и ЦУ на БАБХ. Колкото до задните дворове, това също е направено. Там обаче регистрирани са малко над 800 обекта с около 3500 свине. Всичките засегнати досега задни дворове, както и протестиращите, са нелегални - т.е. не само че са извън закона, но и не са проявили никакво желание да се осветлят!

3. Не се унищожават свинете във всички ферми в селото, а само в заразените. Да, това е нормалната практика, която се прилага навсякъде. Така се прави и у нас. Разликата е, че в Литва говорим за ферми, а у нас говорим за задни дворове, а в някои случаи (като в Зидарово, Врачеш и гр.) гори и за пасищно отглеждане, което е недопустимо. А след като няма отделна ферма, няма и отделен

Заразени животни и органи от тях

Реплика на д-р Георги Чобанов

Ето един днешен сигнал.

Е как се бори АЧС с подобно поведение?

След толкова приказки от 2015 г., след огнището в Тутраканци, след 150 000 унищожени свине в 6 индустриални свинеферми пак не искаме да решим проблема, а се правим на тарикати!

А ако човек слуша новините, всички се утрепват да работят, а БАБХ е проспала времето...

Ние сме ветеринарни лекари, не фир-

ма по чистотата! А няма МОСВ, кмет, община, горски, ловци... Всъщност най-вероятно е браконьер (който все пак е ловец) да е замесен.....

В такива моменти вроденият ми оптимизъм се изпарява!

авен статус и свинете на ото село се считат за свине една ферма.

защо не ползваме чуждият? Ами защото никъде няма отглеждане на свине. Дали те се отглеждат с самозадоволяване? Или са свине из цялата страна колко голяма фамилия може да произведе от 5 майки? По простата причина за година една майка дава 20 прасета - т.е. цели 100 свине!

Гледайки подсмърчането на свинете, задавате ли си въпроса кога ще спрем заразяването? А има хора, които се оплакват, че ще трябва да унищожат 20 свине майки.

До преди няколко години не се осъзнаваше напълно опасността от свинете, която пазят Европа, САЩ, Япония и Африка. Уви, в последните години се надпреварваме да си даваме все нови и нови екзотични имена. Отново сме първенци и гордим се с това, че е твърде вероятно да станем статута на държа-

ва, която макар и в ЕС, да не може да търгува нищо свободно.

А сега гледаме и се възхищаваме на другите. И се прехласваме, забравяйки постигнатото у нас през годините. Лично на мен ми е обидно да съм в тази позиция, но пък наистина хората са пред нас. Ето и една Унгария - страшно много случаи при гиви, но нито едно огнище при домашни свине. Без ограда, без снайперисти, но и без хора, блокирали улиците и борещи се за нелегалните си развъдници. Защото не ветеринарната власт е врагът, а АЧС!

Африканската чума по свинете е ново заболяване за страната ни. Наученото досега показва, че то е бавно заболяване и по тази причина - много коварно. Бавно за проява на клинични симптоми, но бързо за завземане на нови територии. Затова е добре да намерим своя си начин за справяне с него. Борбата определено ще е трудна и дълга, но не пречи да започнем с няколко прости неща:

1. Ловците не трябва да имат

контакт с домашни свине.

2. След лов грехите и обувките трябва да се дезинфекцират с подходящ дезинфектант.

3. Намерените трупове на диви свине трябва да се изследват за АЧС.

4. В природата не трябва да се оставят потенциални източници на АЧС (трупове на умрели свине, сандвичи, пресен фураж).

5. Домашните свине не трябва да се изхранват с кухненски отпадъци.

6. Домашните свине трябва да се отглеждат изолирано! Пускаме на паша или допускане на съседи, приятели, че и телевизии, до кочината са абсолютно противопоказни!

7. Зърно и трева трябва да се съхраняват поне 60 дни, преди да се изхранват свине.

8. Всеки, който иска да отглежда свине, нека се регистрира и да изпраща редовно проби за АЧС!

Мисля, че не е трудно изпълнимо. Щото изброените по-горе държави правят всичко това! Че и още!

Какво правим от тук нататък?

Проф. д.н. Нино Нинов

- **Трябва да се обсъдят възможностите за разширяване на сроковете ловуване и увеличаване на броя на излетите през седмицата в отделените територии от заразените, за да се постигне бързото намаляване на запасите**
- **Груповото ловуване има и много голям недостатък. При него дивите свине и особено глиганите, подгонени и излезли от гонката, се отдават на големи разстояния. Това налага да се съобразяваме с посоката на гонката, с отдалечеността ѝ до най-близкото „огнище“ и с редица още неща, които новата ситуация ни налага**

Днес едва ли вече има човек у нас, който да не разбира опасността, която идва с африканската чума по свинете (гомашни и диви). Заплахата да се ликвидира значителна част от индустриалното (промишленото) свиневодство у нас (тук да включим и свинете, отглеждани в задния двор, със социалната им значимост), както и да намалее и дори да изчезне в много райони на страната ни дивата свиня в резултат от заболяването, вече е реалност. Затова, сега едва ли е необходимо да говорим какво можеше и какво трябваше да се направи. По-важното е да направим анализ на причините за пробивите и да определим какво правим от тук нататък. Нещата трябва да се разглеждат комплексно и като задължения на ветеринарните органи за решаването на проблема, и като задължения на стопанисващите дивеча.

Защо трябва да отделим особено внимание на дивата свиня?

Тя не внесе и няма да внесе директно вируса в нито един свинекомплекс. Тя не го е внесла и в

страната ни. Вирусът се разпространява от века бързо и на големи разстояния, но за това сговорност носят други специалисти. Необяснено е защо наблюдавахме спокойно проблемите от Румъния до Прибалтика през следните години и не предприехме сериозни мерки по границата ни със северната ни съседка, дори когато африканската чума по свинята (АЧС) влезе на територията ѝ, както и не упражнихме контрол върху вноса на фуражи и месни продукти. Затова и не е случайно, че големите огнища възникнаха около Дунав-мост, след това при фермата в Оряхово, а по-късно и при моста на Ветрин, като маршрутът следваше движението на чумата в Румъния - от изток на запад. Ясно е, че ветеринарният контрол по границата ни е бил слаб и неефективен. Вече имаме огнища в цяла Северна България и за това не е виновна дивата свиня, но наличието на вируса и при нея усложнява многократно борбата със заболяването. Проблемът на стопанисващите дивеча е, че вирусът на африканската чума, вече проникнал и в дивата свиня, я прави носител и разпространител за десетилетия, но не чрез отделното животно, което умира бързо, а чрез стадото и популацията, в които остават и винаги ще има болни животни. Те не само са носители на вируса, но и го оставят сред природата навсякъде, където минават. След тях ще минат гъбарите, билкарите, туристите, ловците, ще направим и няколко събора в различни краища на страната и вирусът на чумата ще прескочи бързо на стотици километри, което и определя значимостта на проблема.

За разлика от свинекомплекса дивата свиня живее на свобода и няма как да бъде „евтаназирана“, за да решим бързо проблема“. Целта сега е да се спре скоростта на разпространението на заболяването от стадо в стадо и от един регион в друг. Това може да стане единствено чрез значи-

телно намаляване на запасите на дивата свиня и то в цялата страна, което означава интензивно ловуване. С това се намалява възможността за контакти и бързо разпространение на заболяването, но само чрез дивата свиня.

Тук стигаме до проблема как да стане това, с какви начини на ловуване и с какви ловни методи?

През миналия август АЧС е все още на север от река Дунав. За ловците по поречието на Дунав тогава обаче бе важно да ловуват групово и щяха да блокират Дунав-мост при Русе, ако не им се разреши, а според гържавните ръководители по лова бе важно да не се прилага по-свободен режим за индивидуално ловуване, защото според тях нашият ловец е браконьер. Същото виждане е изложено и преди месец, когато се защити абсурдната теза индивидуалното ловуване с цел намаляване на запасите от дива свиня да се извършва само от служебни лица и от „други подготвени лица“. Това не стана, но отново се загуби гостажере. Този разнобой между институции в момента, когато страната ни е изправена пред опасността от значима икономическа загуба, е недопустим. Още по-недопустимо е определени лица да правят опит да тропат „актив“ (било политически, личен или всякакъв друг) с некомпетентни изявления в медиите по този така сложен проблем.

На 31 юли т.г. министър Танева издаде нова Заповед за предотвратяване и ограничаване на разпространението на АЧС и въз основа на нея направени и конкретни Указания за изпълнението ѝ. Заповедта и Указанията бяха обсъдени и широк кръг специалисти. За съжаление и двата материала бяха предоставени за обсъждане самата среща. Бяха направени и някои пред-

ложения, които не са взети предвид. Те засягаха главно проблема за големината на затворената площ около огнищата, откъдето произтичаха въпросите за липсата на капацитет и възможности тази огромна територия да бъде обхождана и проверявана, за да бъдат открити в нея мъртвите животни. Площта е 200 км² (2000 ха) и е значително по-голяма от площта, която дивата свиня покрива при естествените си миграции, когато не се преследва. Проблем е и фактът, че в нея се ограничава влизането и всякаква стопанска дейност. При две и няколко съседни огнища, препокривайки се отчасти, се получава огромна територия, която не може да бъде контролирана и то не само в планините. Огромната територия създава и възможност за нерегламентирано влизане и излизане на коли, вероятно и с мъртви животни с цел укриването им, за да не се обявява нова зона в първия случай (при влизане), или да се вдигне по-скоро забраната във втория случай (излизане). Независимо от това заповедта трябва да се приеме и с разбиране, че е необходимата мярка за ограничаване на заболяването, а някои от слабостите, които практическата работа по изпълнението ѝ ще покаже, могат допълнително да се променят.

Трябва да се подчертае, че независимо от критичните ми бележки, това е първата заповед, която насочва в правилната посока усилията за ограничаване на разпространението на чумата чрез дивата свиня.

В този смисъл си позволявам да подчертая:

1. От изключително значение е да се проведе предвиденото предварително информационно-образователно обучение в указаните срокове и то не само на служебните лица и на тези, които ще

вземат пряко участие в борбата със заболяването, но да се включат и кметове, и други представители на различните организации, за да се разбере сериозността на проблема и да се разясни как да се предпазим от изнасяне на вируса от заразената зона. Изключително интересно е как ще се включат в това обучение ветеринарните доктори, а те са водещи, след като не познават и не знаят нищо за дивата свиня и дивеча. Относно тяхното обучение няма гържавна политика, а възможността за бизнес с домашните любимци ги превърна в занаятчии.

2. Осигурява се „зона на спокойствие“ чрез забрана на всякакви дейности около мястото, където е открита дива свиня с положителен резултат от изследването за наличие на вируса на АЧС (така нареченото огнище). Правилно в зоната се забранява подхранването, за да не се привличат здрави диви свине от съседни райони. Болните диви свине в този район ще умрат на място и трябва да бъдат по указания начин елиминирани без всякаква възможност за разпространение на вируса.

По този начин в Чехия е ликвидирано заболяването в единственото в тях огнище на вируса. Там площта (5700 ха) беше и оградена с електропастур, който е преграда, когато животните не се гонят. Това ограничи и достъпа на хора „без работа“ в зоната и заболяването не се изнесе навън. Чехия все още не е обявила нови огнища на заболяването, но предимството при тях е, че нямат „огнища“ на заболявания в съседите около тях.

3. Груповото ловуване е основният метод за регулиране на запасите извън заразените зони. У нас то е традиция и предпочитан начин за лов на дива свиня. Трябва да се обсъдят възможностите за разширяване на сроковете за ловуване и увеличаване на броя на излетите през седмицата в териториите, отдалечени от заразените, за да се постигне бързото намаляване на запасите.

Груповото ловуване в случая има и много голям недостатък. При него дивите свине и особено глуганите, подгонени и излезли от гонката, се отдалечават на големи разстояния. Това налага да се съобразяваме с посоката на гонката, с отдалечеността ѝ до най-близкото „огнище“ и с редица още неща, които новата ситуация ни налага.

4. Индивидуалното ловуване не е традиция за мнозинството български ловци. Но този начин на лов е единствено подходящият за ловуване в съседство и дори в самото „огнище“, за да бъде не само ограничено, но дори и ликвидирано едно епизоотично заболяване. Дивечът не се безпокои, а с индивидуалното облекло и обеззаразяване на оръжието и колата, които ще се ползват, може да се осигури 100 % биозащита и биосигурност. Независимо от отрицателната нагласа на повечето ръководства на сдружения, на повечето ловци, на служителите в ДГС и ДАС и на кои ли не още, в зоните, обозначени в Заповедта, и в непосредствена близост до „огнищата“, трябва да се ловува индивидуално при облекчен режим и да се отстрелват свинете без оглед на

пол и възраст. Това не важи за останалите райони на страната.

Африканската чума по свинете постави много въпроси и показва много слабости на ловностопанската ни дейност

На първо място, това е слабата подготовка и квалификация на новоприетите ловци през последните 2-3 десетилетия и липсата на каквато и да било отговорност за това на лицата, които подготвят и изпитват кандидатите за ловци. През последното десетилетие са раздадени годишно билети за лов и право за подборен отстрел на повече ловци, отколкото се приемат годишно в Германия, която е с над 80 млн. население. У нас над 80 000 ловци вече притежават правото за подборен лов за индивидуално ловуване, за да се окаже накрая, че индивидуално у нас не е възможно да се ловува на територията на сдруженията и да вдигаме ловците на бунт срещу този начин на лов. В Германия (357 000 км²) ловците са около 350 000 и миналата година предимно индивидуално са отстреляли над 1 200 000 сърни и над 800 000 диви свине. У нас отстреляхме малко над 2200 сърни и малко над 45 000 диви свине.

На второ място, гържавата след повече от 20-годишно лутане накрая трябва да си изясни: ловците чрез техните структури и ръководства нейни партньори ли са с правата и задълженията им, произтичащи от закона, и то не само в критични ситуации като тази, но и в стопанисването и управлението на този уникален природен ресурс, какъвто е дивечът, или не са?

Стремежът да се разбиват и разчленяват структури, да им се дават финансови права със закон, без да имат средства за назначаване дори на счетоводител и касиер, и това да е гържавна политика, е необяснимо. Защото стопанисването на дивеча не означава само да се ловува, както възпитахме чрез курсовете и изпитите над 90 % от новоприетите през последните 20 години нови ловци. И особено тези, които си получаваха билета без да знаят, че се водят курсове, а в много случаи и че има изпит. Правото да се стопанисва изисква не само да се познават задълженията, произтичащи поне от 5-6 закона, директиви и конвенции, но и проблемите на болестите, разпространението им и опасностите от тях, взаимоотношенията в природата, за да се управляват чрез лова запасите и щетите от дивеча и на дивеча. На хищника и неговата плячка, да се познава ловното оръжие и отговорността при боравене с него, местообитанията и защитата на животинския свят в тях. Да се управляват тези процеси без отличното познаване на биологията и екологията, поведенцието и миграциите на дивеча е невъзможно.

Проблемите, които създаде африканската чума, поставят и въпроса за ефективността на ловностопанската ни система, създадена със Закона за лова и опазване на дивеча от 2000 година. Как и колко го опазваме?

Да се намали по на дивата

Интервю със заместник-министъра на
Атанас Добрев за извънредния б

- Не бяха направени необходимите за
справяне с бързото настъпване на б
ни с депутата Александър Сабанов

Господин Добрев, като заместник-министър на земеделието, храните и горите и човек, който от мерките за неразпространение на африканската чума по свинете смята за най-важна?

Още през миналата година ние определихме настъпващото тогава трансгранично заболяване африканска чума по свинете като голямо предизвикателство и стартирахме активна превенция с технически и информационни мерки. Темата фокусира още тогава силен обществен интерес, включително и на база на нашата проактивна дейност по превенция и овладяване на ситуацията с наличието на заболяване съвсем близо до границата ни. Целта беше недопускане ограничаване до минимум възможността за разпространение на заболяването на територията на страната. Това беше основна цел на дейността ни особено през летните месеци, когато възможностите за съприкосновение с горските територии и разпространяване на зараза се разширява. Всички наши горски структури вложиха неимоверни усилия да съдействат за превенцията на това тежко заболяване, за което беше ясно, че би имало изключително негативно въздействие и върху икономиката, и върху селското стопанство. Изграденото оградно съоръжение по северната ни сухопътна граница недопускане на преминаването му от съседна Румъния по данни на нашите контролни горски екипи, които извършваха непрекъснати обиколки, така или иначе, имаше своята възпираща

роля, обаче
тория
за най
пряко
ляван
римо
вите
ване н
са на
практи
ние съ
когато
предсп
„Обеди
от мя
включв
стрела
дицион
тември
ния в К
сията
брание
дър Саб
даванег
необход
промен
приети
Тогава и
че пред
новка в
в Румън
каните
възможн
необходи
дането н
делени х
Комисия
следи дв
вантивн
Лично пр
брани у
настъпн
смъртно
кой ще з
такава п
превенци
те гуми

Да се намали популацията на дивата свиня

Интервю със заместник-министъра на земеделието, храните и горите Атанас Добрев за извънредния брой на списание „Гора“

- **Не бяха направени необходимите законови промени за превантивно справяне с бързото настъпване на болестта, въпреки предложението ни с депутата Александър Сабанов**

Господин Добрев, като заместник-министър на земеделието, храните и горите и човек, който е бил сред мерките за неразпространение на африканската чума по свинете считате за най-важна?

Още през миналата година ние определихме настъпващото тогава трансгранично заболяване африканска чума по свинете като голямо предизвикателство и стартирахме активна превенция с технически и информационни мерки. Темата фокусира още тогава силен обществен интерес, включително и на база на нашата проактивна дейност по превенция и овладяване на ситуацията с наличието на заболяване съвсем близо до границата ни. Целта беше недопускане и ограничаване до минимум възможността за проникване на заболяването на територията на страната. Това беше основна цел на дейността ни особено през летните месеци, когато възможностите за съприкосновение с горите територии и разпространяване на зараза се разширява. Всички наши горски структури дожиха невероятни усилия да съдействат за превенцията на това тежко заболяване, за което беше ясно, че би имало изключително негативно въздействие и върху икономиката, и върху ловното стопанство. Изграденото оградно съоръжение по северната ни сухопътна граница недопускане на преминаването му от съседна Румъния по данни на нашите контролни горски екипи, които извършваха непрекъснати обиколки, така или иначе, имаше своята възпираща

роля, независимо от резервите към него. Сега обаче, при вече настъпило заболяване и на територията на нашата страна, на дневен ред излиза най-важната и актуална мярка, която засяга пряко досега на човека с дивата природа - намаляване на популацията на дивата свиня. Неоспоримо е, че редуцирането на популацията на дивите свине е една от възможностите за намаляване на разпространението на заразата с вируса на АЧС, и това го потвърждават и науката, и практиката на други страни. Припомням, че ние също се ръководехме от такова разбиране, когато след взаимни консултации с народни представители от парламентарната група „Обединени патриоти“ подкрепихме внесените от тях предложения за промени в ЗЛОД. Те включваха възможността за разрешаване на отстрела и груповия лов на дива свиня и извън традиционните за този лов срокове. Още през септември 2017 г. при дебатите на тези предложения в Комисията по земеделие и храна и в Комисията по околна среда и води към Народното събрание заедно с народния представител Александър Сабанов бяхме особено настоятелни в убеждаването на членовете на двете комисии в необходимостта от приемане на предложените промени в ЗЛОД, но, за съжаление, те не бяха приети.

Тогава и аз, и Александър Сабанов предупредихме, че предвид на усложнената епизоотична обстановка в Балтийските страни и в близост до нас - в Румъния, болестта идва и към България. С исканите промени в закона се предвиждаше не само възможност министърът да спира лова, но и при необходимост да удължава сроковете за провеждането му, ако има необходимост и само при определени хипотези. Още тогава сме информирали Комисията по околна среда и води, че всеки ден се следи движението на АЧС и единствената превантивна мярка е увеличаването на отстрела. Лично предупредих тогава още, че свиневъдният бранш у нас е оценен на над 2.5 млрд. лв. и че, ако настъпи болестта АЧС, това ще означава 100 % смъртност в този бранш и след това не знаем кой ще го възстанови. Предупредихме, че една такава промяна в ЗЛОД ще даде възможност за превенция и при бъдещи подобни ситуации. Моите думи буквално бяха, че „превенция означава да

се действа, не когато дойде заболяването, а държавата да реагира преди това“ и че винаги в България вървим малко след събитията. Съобщих тогава още, че болестта настъпва към България с 15 км на месец и подчертах, че „като се сметне за колко време ще дойде от Северна Румъния до България, това ще е догодина.“ За съжаление, това не беше възприето като подход и не бяха направени необходимите законови промени за превантивно справяне с бързото настъпване на болестта. Сега при вече настъпила и много динамично променяща се ситуация на налично заболяване в страната с няколко последователни заповеди на министъра на земеделието, храните и горите въведохме тези и реди други спешни мерки за ограничаване на разпространението на заболяването, като за нас е ясно, че при едно по-на временно стартиране на част от тези мерки, те щяха да дават по-ефективен резултат и може би щяхме да можем да загържим ситуацията по-бързо без проникване на заболяването на наша територия.

Тази мярка е тежка, тя изисква много сериозно разбиране за отговорността, която всички ние носим в тази ситуация. За мен като ловец е пределно ясно, че моралът на ловеца не позволява такава „поголовна сеч“ на една цяла дивечова популация, за която са полагани грижи и труд. Но ситуацията го изисква и се налага да проявим твърдост и настойчивост и да приканим колегите ловци да ни съдействат, за да се справим с това заболяване, защото то е голям икономически бич и негативното му отражение е вече видимо, като засяга бизнеса и в България - бизнес за милиарди - изграждан с години, с утвърдени традиции и пазари.

- Разчитаме на съдействието на ловците, но как успявате да ги мотивирате за това?

- Държавата има механизми за въздействие и подкрепа, макар че по отношение на финансовите стимули не разполага с неограничени възможности. Въпреки това, успоредно с предприетите мерки, е взето решение да се стимулира ловната общност с 50 лева при отстреляна дива свиня при индивидуален лов, както и със 150 лева за намерено умряло животно, като се надяваме тези стимули да имат допълнителна сила, заедно с осъзнатата от ловната гилдия отговорност за включване в общата ни борба със заразата. Затова сме предприели и информационни мерки, като с тях целим да приобщим и фермерите, и работещите в горите, и областните управы, и местните власти, както и цялата общественост. Разписали сме и подробни указания за осъществяване на всички мерки, така че прилагането им да е ясно и неподлежащо на тълкуване. Допълнителен стимул е и това, че съгласно заповедта на министъра на земеделието изследването на пробите за АЧС от отстреляни диви свине ще се извършва за сметка на БАБХ, т.е. отпадна една тежест за ловците.

С последните разписани мерки, съгласувани от ИАГ и БАБХ, от началото на август забраняваме лова в ловностопански райони, попадащи в инфектирани вече зони със заразени диви прасета. Същевременно предвиждаме разрешаването му след изтичането на най-малко 2 до 4 месеца след последната констатирана зараза с вируса на АЧС по диви свине в съответния район.

Стриктно и строго трябва да бъдат съблюдавани и спазвани и разпоредените ветеринарно-санитарни предпазни мерки за ограничаване на движението около огнищата с АЧС в горски територии, и особено в ловностопанските райони. Колегите от горските ни структури са мобилизирани с активна дейност по проверки и контрол не само по обичайните им дейности в горите, но и за ежедневно постоянно обхождане и претърсване около установените огнища при домашни и случаи на АЧС при диви прасета. Разпоредихме осъществяване по график на такива обходи от държавните горски, ловни и учебни стопанства и всички ловни сдружения и други юридически лица, на които е учредено право на ползване в горски територии, и извършват горска и ловностопанска дейност. Целта на постоянното наблюдение на ловностопанските територии в страната е да се установи евентуалното наличие на умрели диви свине или такива с нетипично поведение.

Предвидахме и областните дирекции по безопасност на храните, заедно с държавните горски предприятия и регионалните дирекции по горите да организират и проведат съвместни информационно-образователни курсове по места на всички ловни дружини и държавните горски и ловни стопанства. Тези обучения стартираха незабавно в близост до поразените райони, като вече текаат интензивно навсякъде и ще приключат в кратки срокове с цел по-добра ефективност на изпълнението на предприетите от държавата мерки.

Стриктно следим и за достигане на съответната по-ниска плътност на популацията при изпълнение на плановете за ползване на дива свиня в ловностопанските райони. На територията и на 6-те държавни предприятия се обхождат горските територии и се проверява това изпълнение. Съгласно заповедта тази плътност трябва да достигне под 0.3 броя на 100 хектара.

Накрая бих искал да подчертая, че няма как да останем само до нивото на морала и съзнателността. Налага се държавата да прилага мерките с необходимата строгост и със съдействието на останалите централни и регионални институции. Задачата и предизвикателството е пред всички нас и налага ангажиране на практиката на целия човешки потенциал и на структурите на МЗХГ, БАБХ, държавните горски предприятия и ИАГ и техните териториални поделения, но и на структурите на МВР, НАП, ИАРА.

5 август, 2019 г.

Нови законодателни мерки за справяне с болестта

Александър Сабанов - депутат

- По границата между България и Румъния е изградено предпазното оградно съоръжение и няма никъде разкъсана ограда
- За превенция вече не може да се говори, защото заболяването е на територията на страната. Необходими са решителни действия от страна на Министерството на земеделието, храните и горите
- Спекулира се с темата и винаги ще има някой, който да спекулира и да извлече политически дивиденди от това. За съжаление, българското общество е разделено открай време и дори в такива кризисни ситуации

ние на Закона за лова и опазване на дивеча, който тогава под въздействието на екологични организации и лично на Тома Белев не мина на пленарно заседание на първо четене. Доводите на исканите промени не бяха разбрани, включително и от много колеги в Парламента.

За превенция вече не може да се говори, защото заболяването е на територията на страната. Необходими са решителни действия от страна на МЗХГ, което, мисля, че взема необходимите мерки.

Една от най-лошите мерки, които бяха предприети от предходното ръководство на министерството в лицето на г-н Порожанов, е осъществяването на 10-километрова буферна зона по поречието на р. Дунав, въпреки че там не са открити огнища. Тази мярка имаше обратен ефект. В тези 10-километрови зони нямаше нито гонки, нито лов, което концентрира дивите свине точно там. От една страна, имат достатъчно храна, а от друга - не са притеснявани от никой и имат възможност да се размножават и да расте тяхната популация.

В момента, в който от Румъния през р. Дунав влезе диво прасе, защото на всички е ясно, че това е възможно, то влиза в контакт с голямото количество диви свине, които се намират точно в тази буферна зона. И се видя какво се случи. Реално най-големите поражения и най-големите огнища на АЧС са в тази десеткилометрова буферна зона. Считам, че това е голяма грешка от страна на министъра на земеделието тогава. И Николово, и Бръшлян, и Ветрен, и Попина са със свинекомплекси до р. Дунав, които се намират в тази десеткилометрова зона. И това повлия негативно върху предотвратяването на развитието на АЧС.

зците от региона на Силистра, където съм бил избран за народен представител, още от 2018 г., когато беше открито първото огнище на заболяването африканска чума по свинете в България, не извършват лов на дива свиня. Според мен, особено на тези дружинки, чиито ловцица намират по границата между България и Румъния, където беше изградено предпазното оградно съоръжение, няма никъде разкъсана ограда, както не се виждат и дири на диви прасета и на други животни, които да са преминали през нея. За съжаление обаче, ловците алармират, че няма и дири на дива свиня покрай храните, които те са изградили. Това е показано, че дивата свиня в тази част на България едновременно изчезване или поне не присъства в ловците на тези дружинки.

африканска чума по свинете, на всички е ясно, че това е така. Когато трябваше да се вземат превантивни мерки, още през 2017 г., бях вносител на предложения в законопроект за изменение и допълне-

Друг негатив е, че колегите от румънската страна не предприемат достатъчно сериозни мерки за овладяване на чумата. От миналата година за една година огнищата на АЧС в Румъния са се увеличили 10 пъти. Отделно много от огнищата изобщо не се регистрират. Това рефлектира на състоянието и развитието на болестта и у нас.

За т. нар. протестери стана ясно, че са били на всички протести досега, не са нови лица. Незнайно защо и под чий натиск се опитват да всяват дезинформация сред населението и създават напрежение и разделение сред тези хора, които наистина имат проблем.

Всички знаем, че отглеждането на прасета е традиция в българското село и не трябва да съдим хората за това, нито пък да се правят опити чрез трагедията на хората да се настройва голяма част от обществото срещу мерките, които предприема правителството.

Това не бива да притеснява нито министерството в лицето на г-жа Танева, нито БАБХ, в лицето на Дамян Илиев.

Спекулира се с темата и винаги ще има някой, който да спекулира и да извлече политически дивиденди от това. За съжаление, българското общество е разделено открай време и дори в такива кризисни ситуации. В случая е застрашена икономиката на страната, дори и националната сигурност, защото загубата за стопаните ще бъде над един милиард. Това са обезщетенията, които ще бъдат дадени от държавата на индустриалните ферми.

Има загуби и пропуснати ползи, които няма как

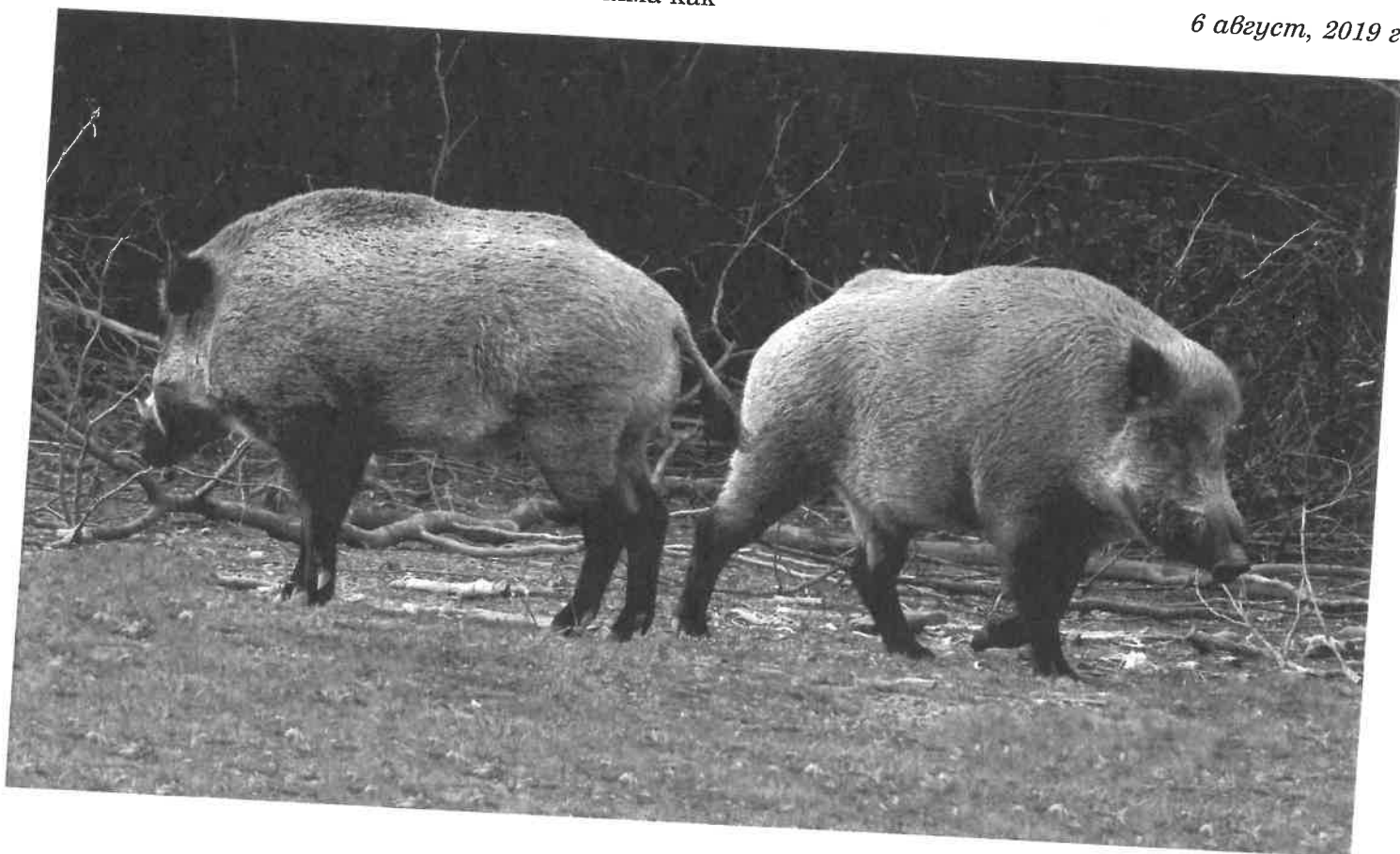
да бъдат изчислени. Между 20 и 40 хил. души боят в тази сфера и когато те отидат борсата, дори и за няколко месеца, това генерира нова сериозна загуба за бюджета. Когато почна АЧС в индустриалните ферми, консумацията на свежото българско свинско месо: беше около 43 % от българския пазар. Сега, вече се вдига цената на свинското месо, процентът ще намалее в пъти, защото ще намалее консумацията, ще намалее и българското месо в търговията на продукти.

Тук е моментът да успокоим българските граждани, че няма опасност за здравето на човека от АЧС, но е добре да не се купува месо от нелицензирани фирми или от ферми със съмнителен произход от свинско месо. И ако купят месо, те трябва да знаят, че трябва да бъде обработвано поне 30 минути на над 70 градуса, за да бъде умъртвена тази бактерия и този вирус от АЧС. Най-важното е, да не се правят трагични суждения и други такива продукти, които не подлежат на термична обработка, защото така се разнася АЧС и може да се разнеса много бързо на много места.

Всичко, което прави МЗХГ, е продукувано от науката и е съобразено със световната практика и добрите практики от Европейския съюз.

Предвиждат се и законодателни промени
Днес (06.08.) ще внесем нов законопроект
който трябва да мине на първо и второ четене, като целта на промените е да подпомогнат справянето с болестта АЧС.

6 август, 2019 г.

Г-жа Линда Домбровска - вицепрезидент на FACE за Балтийския регион, президент на Club Lady Hunt Latvia, главен редактор на латвийското ловно списание „Medības“, както и главен редактор на литовското ловно списание „Medžioklė“, коментира серия от актуални въпроси, свързани с АЧС. Тя обобщава своя опит в интересен анализ. С подобни аспекти на темата г-жа Домбровска е запознала немските ловци чрез тяхно ловно списание.

Африканска чума по свинете: Как да съжителстваме с вируса, а не да го спираме

Линда Домбровска

дуостров, много неща се промениха в Европа. На първо място, дивата свиня първоначално не се считаше за източник и преносител на заболяването. Отдавна това схващане бе отхвърлено като неправилно, защото днес се знае със сигурност, че дивата свиня разпространява чумата и я предава в околната среда. И така, какво се е променило?

В сравнение със седемдесетте години на миналия век броят на дивите свине в Европа се е увеличил драстично и гъстотата на популацията влияе върху разпространението на чумата. Мнозина биха обвинили ловците като отговорни за увеличаването на броя на дивите свине, но според испанския биолог проф. д-р Кристиан Гортазар, европейският ландшафт се е променил значително и поради увеличаването на селскостопанското производство хранителните възможности за дивите свине са нараснали, а възпроизводствената способност на дивата свиня е пряко свързана с наличното количество храна. Дивата свиня придобива полово зрялост, когато тялото ѝ достигне определено тегло. Разбира се, има определени места, където специфичните практики за контрол на популацията на дивата свиня наистина са влошили ситуацията, но това не е обща тенденция. От друга страна, с промяната на климата зимите стават по-меки, поради което по-малко диви свине умират от естествена смърт. Поради това увеличаването на броя на дивите свине се явява глобална тенденция, а не е по вина на определена общност.

Ако в Латвия преди чумата често казвахме, че популацията от диви свине тук е огромна, днес все пак трябва да признаем, че дори не можем да се конкурираме с нашите западни съседи. В Чехия всяка година се ловуват около 300 хиляди диви свине, а в Германия - почти 600 хиляди. По данни на Държавната служба по горите, през 2014 г. популацията на дивите свине в Латвия е

т края на юни 2014 г. живеем в кошмара, наречен африканска чума по свинете (АЧС). Това е исландски аг за свиневъдите и създава сериозна заплата за тяхната работа, аг за публичните власти, които трябва да постигнат разумен компромис между изискванията на заинтересованите страни и препоръките на Европейската комисиция, както и кошмар за ловците, които трябва да променят възприятията си за света и да убият брутално. През тези три години и половина вирусът се разпространи от Беларус и Русия не само в балтийските държави, но и в Полша, през крайна до Румъния, Чехия и Молдова, а от пролетта на 2017 г. - в Унгария и Калининград. Чумата се разпространява и в Русия по посока на Китай и изглежда, че сега нищо не може да я спре.

е за първи път

е за пръв път Европа е изправена пред заплахата от АЧС. През 70-те години тази болест навлиза в Португалия и Испания, където опитите за борба с нея са продължили двадесет и пет години. Ума все още може да се открие и в Сардиния, тъй като е било невъзможно да се спре разпространението ѝ там. Но от 1970 г., когато чумата за пръв път бе открита на Иберийския по-

само 74 хиляди, като оттогава тази численост е намаляла повече от три пъти. Друг е въпросът, че дивата свиня е животна, който прираст е най-малко 200 % годишно, тъй като една възрастна и плодородна женска ражда средно шест до осем малки. И така всяка година. При много добри условия, каквито са в Германия и Чешката република, свинете майки могат да имат дори по две „котила“ годишно. Такива тенденции не се наблюдават в Латвия, но пък тук виждаме малки, родени от все по-млади и по-млади животни. Интересно е обаче, че в района на Дагда, където за първи път е открита африканска чума по свинете в Латвия, популацията от диви свине е била една от най-малките по това време.

Последствия от глобализацията

Едно от предположенията е, че АЧС е достигнала до Латвия поради огромната популация диви свине в нашата страна. **Трябва да заявим, че не сме получили вируса поради големия брой диви свине.** Все пак обаче трябва да признаем, че вирусът се разпространява по-бързо, ако популацията е по-голяма. Преди почти десет години някой пренесе чумата от Мадагаскар в Грузия с кораб, където болестта навлезе в околната среда, заедно със страничните ефекти върху домашните свине. В рамките на седем години вирусът се разпространи през Русия и Беларус до Балтийските държави и Полша и навлезе в Европейския съюз. Смята се, че разпространението на чумата напредва по естествен начин с около 1-2 километра на месец. Ако това разстояние се измерваше с метър, щеше да ни се стори, че са необходими много години, за да може чумата да достигне Латвия. **Най-големият рисков фактор за разпространението на болестта обаче е човекът.** Тъй като вирусът на АЧС е много устойчив, той остава ефективен дори при изсушено месо, бекон и замразено сурово или обработено месо. В тази връзка може да се каже, че болестта се разпространява най-вече заради хората. Чумата дойде в Латвия много по-бързо, отколкото можехме да си представим и поради умишлени и по-често неумишлени човешки действия. **Интересно е да се знае, че днес естонците смятат, че чумата е стигнала до тях много преди да бъде официално открита.** Оказва се, че преди известно време е имало случай на намерени мъртви диви свине в северната част на Естония, но по това време никой не обръщаше внимание на това, защото нямаше информация, че болестта се движи в нашата посока. В Естония чумата вероятно е пристигнала от Русия много по-рано. В района на Санкт Петербург имаше разположени военни части, участвали в руско-грузинската война през 2008 година. В северната част на Естония чумата бе открита чрез тестване на диви свине с антитела, което означава, че болестта е била там поне от известно време. Разбира се, всичко това са просто предположения, но трябва да признаем, че те звучат доста логично. **Следователно може**

да се каже, че разпространението на чумата е следствие от глобализацията, човешката небрежност и безразличието.

Предположения

След четири години от изцяло изгубената битка с АЧС, трябва да признаем, че всички първоначално обсъждани варианти и оценки са били само предположения. Европейските учени са предвидили два сценария - или чумата ще убие всички диви свине в заразената зона (подобно на това, което се случва във фермите) и ще се самоликвидира, или ще се разпространи много бързо в цялата област. Нищо от тези два варианта не се случи. Освен това първоначално считаната за много заразна АЧС днес се приема за немного заразно заболяване.

В балтийските държави чумата се придвижва бавно напред, като се разпространява неравномерно. Дори и сега в заразената зона има места, където заболяването изобщо не се открива. Разпространява се скокообразно, което би могло да е поради умишлените или непреднамерените действия на хората. Например се счита, че чумата се разпространява и с горското оборудване. В тази връзка, след няколко конкретни случая, Държавното управление на горите на Латвия започна да дезинфекцира горското оборудване - комбайни и секачи. Освен това първоначално се смяташе, че популация от 5 диви свине на 1000 хектара ще бъде прагът, който ще спре разпространението на чумата. Това се базираше на предишния ни опит, тъй като при такива цифри разпространението на класическата чума по свинете спря. Ясно е обаче, че разпространението на чумата при дивите свине намалява поради по-малката популация животни. Мнозина смятат, че сега чумата се е разпространила в по-голямата част от Латвия и популацията от диви свине ще започне да се възстановява, но учените все пак смятат (и това бе доказано на практика), че предстоят втора и дори трета вълна. Това се дължи на факта, че заразената с чума дива свиня разнася заболяването из околната среда, като вирусът е толкова устойчив, че остава действащ и ефективен дори след като е бил замръзнал в продължение на няколко години. Също така има и предположения, че дивата свиня е канибал. След известно време животните се връщат при труповете на други диви свине и на практика започват да ядат костите им. Освен това вече е пределно ясно, че не знаем много за поведението на болните от чума диви свине.

Всичко, което беше ясно преди, се оказа погрешно. Беше наблюдавано, че дивите свине отиват далеч от заразените райони, тъй като на много места в Латвия е забелязана огромна миграция на диви свине. Има места, където дивата свиня просто е изчезнала, но има зони, където в една и съща група са били отстреляни както болни, така и здрави диви свине. Самата чума се разпространява бавно. Ако има болна дива свиня в групата, ще отнеме известно време, преди гру-

ги животни да се разболеят, но същевременно дивите свине мигрират, което означава, че контактът с болната от чума свиня може да бъде минимален. В същото време учените смятат, че е трудно да обяснят точно какви са антителимата. Ясно е, че дивата свиня е имала някакъв контакт с вируса и е оцеляла. Интензитетът на контакта обаче не е ясен, както не е известно и дали има някакви симптоми или просто контактът е бил изключително кратък. Антителата не означават имунитет, а по-скоро показват, че дивите свине се превръщат в носител. В Латвия броят на отстреляните диви свине с налични антителима не се увеличава, поради което последните оценки съдържат предположения, че дивите свине с антителима в крайна сметка също умират от някои усложнения в дихателната им система.

В допълнение, липсва яснота относно различните възможни забрани за лов. В Европа са проведени различни проучвания, които показват, че дивата свиня е способна да пробяга дори разстояние до 23 километра по време на групов лов, но също така има и проучвания, които показват, че дивата свиня обхожда само кратко разстояние и вечер се завръща на първоначалното си място. Най-вероятно това зависи от използваните при лова кучета, както и от ландшафта - дали е планински, залесен или са равни полета. Възможно е също така победението да зависи от настроението на дадена дива свиня в този ден. **Следователно сега можем ясно да кажем, че поне в Латвия забраната за групов лов не е имала никакво пряко влияние върху разпространението на болестта.**

Примерът на Чешката република

Тъй като ние експериментирахме, Чешката република също приложи стратегия с определени методи на изпитване, които не можеха да бъдат въведени в Латвия. В Чехия чумата бе открита в края на юни миналата година (бел.ред. - 2017 г.) източно до град Злин. Показа се, че тази болест е имала огнище в една конкретна точка и в тази връзка най-известният специалист по дивите свине в Европа, италианският изследовател Виторио Губерти, разработи стратегия, при която беше разгледана площ от 5700 хектара. По този начин се раничи всякакво разселване на дивите свине из този затворен район с надеждата, че чумата не се самоунищожи. Всяка седмица няколко детски диви свине бяха намирани мъртви в оградената територия. През септември миналата година имаше спад в броя на мъртвите диви свине и юзина започнаха да мислят, че стратегията е работила, но след това всичко започна отново. Тези, които познават италианския изследовател, казват, че Виторио Губерти е видял до голяма степен и просто се е отказал от идеята. Сега този затворен район е доста интензивен, но там все още намират мъртви диви свине. Този район на Чешката република популярен е с една от най-високата гъстота в Европа. Интересно и дори необясни-

мо е, че половината от откритите мъртви диви свине дават отрицателни резултати на теста за чума. В Латвия този процент представлява около 20 % и може да се обясни с различни причини за естествена смърт, като например пропадане в лег. Въпреки това е доста трудно да се намери обяснение за 50 % от случаите в Чехия. При дискусии с колеги бе споделено мнението, че чехите просто носят убитите по различен начин дивите свине в затворената зона и ги оставят там, но това също е само предположение. Имаше и слухове, че през последната зима, заедно с първия сняг, дивите свине мигрират от и към затворената зона. **Истината е, че дори здраво монтирана в земята метална ограда няма да спре дивите свине - какво остава за поставената в Чешката република електрическа ограда.** На 28 декември 2017 г. официално бе обявено, че са наблюдавани положителни случаи на АЧС извън оградената зона. И така, изглежда, че нищо не може да спре заболяването. Добрата новина на този етап е, че няма регистрирани случаи на АЧС в Чехия от май 2018 г., като това не значи, че проблемът е решен, тъй като все още никой не знае как вирусът е достигнал Чехия.

Забраните създават информационен вакуум

Най-голямата загадка беше първоначалната трудност да се обясни защо броят на откритите в Латвия и Естония положителни случаи на АЧС е толкова висок - средно повече от хиляда случая годишно, а например в Литва и Полша броят на първоначално откритите положителни случаи е бил незначителен. Нещо обаче се промени миналата година, тъй като внезапно литовските станаха лидери и се превърнаха в абсолютен рекордьор сред положителните случаи. Само през миналия декември в Полша бяха открити около 800 случая, в сравнение с едва 100 случая годишно преди това. **В тази връзка стана ясно, че когато се въвеждат известни забрани, като строги ограничения за лов, хората престават да информират за случаите. В края на краищата, никой не иска да има въведени забрани в района.** В момента, в който заплахата от забрана на лова в Литва отмина, броят на регистрираните положителни случаи се увеличи много бързо. Същото важи и за Полша, въпреки че там сега се наблюдава подобен модел на разпространение на чумата, като този в Латвия. В края на миналата година се наблюдават два бум на регистрираните положителни случаи на АЧС на разстояние няколко стотин километра един от друг - един във Варшава, а другият в Калининград.

Какво се случва в Европа?

По време на срещата, проведена в края на миналата година в България, участващите представители на ветеринарните власти на различни страни, Европейската комисия, Световната ор-

ганизация за здравето на животните и организациите на ловците не обсъждаха въпроса как да спрат чумата, а по-скоро дискутираха по темата как да съжителстват със заболяването. В Испания чумата бушуваше 25 години! Днес е трудно да се оцени и актуалната ситуация в Европа, тъй като Беларус официално не признава, че има чума, Словакия също мълчи, а Унгария е докладвала само няколко случая. В Румъния, от друга страна, през тази година се наблюдават огромен брой случаи на АЧС при домашните прасета. Очевидно е, че трябва да се съсредоточим върху изучаването на дивите свине, като единственото логично решение е намаляването на броя им до минимум. Но това са дългосрочни решения. Тъй като все още не е открита ваксина и е малко вероятно в близко бъдеще да има такава, за момента нямаме никакво бързо решение на проблема.

Латвия преди АЧС

Бедните диви свине винаги са били персони нон грата в Латвия, макар че от средата на деведесетте години на миналия век популацията се развива доста добре. Около 1995 г. популацията на диви свине спадна до абсолютен минимум от около 12 000 животни поради класическата чума по свинете. През 2014 г. вече можехме да се гордеем с популация от 74 000 животни - регистрирани официално, разбира се. Средно годишно ловувахме малко по-малко от 40 000 диви свине, въпреки че ограничението за отстрел беше малко високо. Оттогава основната държавна стратегия е да наложи голямо ограничение върху отстрела в съответствие с политиката за увеличаване на размера на популацията.

Поради нарастващия размер на земеделските щети около 2010 г. дивата свиня бе разрешена за ловуване през целия сезон. Но тъй като на държавно ниво не съществуваха ограничения по отношение на възрастта и пола, по принцип човек можеше да отстреля където и когато си иска, каквото си иска, стига да притежаваше необходимото разрешително за всяко отстреляно животно. **От друга страна, ловците бяха тези, които въведоха някои ограничения в собствените си ловни клубове - например глобата, която трябваше да бъде платена на клуба при отстрелване на по-възрастна от една година женско животно.** Интересното е, че някои клубове все още поддържат тези глоби в сила. Например през май повечето от ловците най-често отстрелват млади животни.

До избухването на АЧС никога не са съществували никакви допълнителни забрани или ограничения за хранене, само препоръките да не се създават хранилки в близост до нови гори, защото това би увеличило размера на щетите.

От друга страна, разрешение за лов на дива свиня можеше да се получи само ако ловната площ беше по-голяма от 1000 хектара. В противен случай ловът не се считаше за устойчив.

Поради държавната политика за увеличаване на популацията, ловците получаваха сравнително

малко разрешителни, така че на практика съществуваха няколко начина за увеличаване на количеството отстреляни животни. Първо, чрез незаконно отстрелване на две или дори три животни с един лиценз, или чрез увеличаване броя на дивите свине в ловната зона. Колкото повече глизани в гората, толкова повече лицензи. **По този начин много ловни райони успяха да увеличат броя на дивите свине, като въведоха разумни ловни правила и практики и наистина хранеха дивата свиня.** Всъщност е много тъжно в този момент да наблюдаваме как поради АЧС всички тези популации бяха унищожени. Това е и една от причините, поради които ловците с такова нежелание се съгласяват да увеличат броя на убитите диви свине, тъй като много средства, ресурси и работа са били инвестирани, за да има големи популации. В момента в някои райони на Латвия поради АЧС дивите свине са изчезнали. От една страна, това е добре, тъй като природата ще се изчисти преди да се развие новата популация.

Най-често глизаните се отстрелват от високи места над хранилките, също и по време на групов лов или при засада. Дивата свиня е един от най-широко застъпените, леснодостъпни и изобилстващи видове дивеч, който също така служи за храна на големите хищници. **Между другото, около 60 % от менюто на вълците бяха диви свине.** Така че в този момент не можем да предвидим какви ще бъдат въздействията на АЧС върху популациите на вълци и елени - като е напълно логично и разбираемо, че вълците ще се пренасочат към лов на повече сърни, благородни елени и лосове.

Когато дойде АЧС

Човешките същества са предимно оптимисти. Докато не дойдат бедите, никой не иска да вярва, че това действително ще се случи. Интересно е, че дори и сега в единствената свободна зона в западната част на страната ловците все още не вярват, че рискът е реален. Те все още говорят за спасяването на женските, за да има популация в бъдеще.

Трябва да признаем, че през първата година след като АЧС навлезе, всичко беше доста хаотично, тъй като имаше нови мерки, ловците все още не вярваха, че заразата е реална, те възприемаха Ветеринарната служба като враг, който иска да приложи нечестни ограничения и забрани за лов. През първите няколко месеца бяха регистрирани огнища в три различни и отделни зони, като едно от тях беше дори на повече от 200 км от другото. Първият бум на заболяването беше в район с една от най-ниските популации на диви свине, но второто огнище засегна район с една от най-високите популации. **В този район ловците се опитваха да изчистят територията с всички възможни средства - като отстрелваха животни и търсеха мъртвите трупове в гората.** Приемаха лова като работа.

Груповият лов в онзи момент не беше опция, тъй като беше забранен в по-голямата част от Латвия, а използването на ловни кучета беше ограничено. Първият случай на АЧС в Латвия е регистриран на 26 юни 2014 г., когато са намерени три мъртви диви свине на границата с Беларус. Индивидуалният лов на дива свиня в Латвия е разрешен целогодишно, а груповият лов е позволен от 1 октомври до 31 януари. Тогава не бяха въведени ограничения за храненето, тъй като промените в законодателството отнемат време, така че ловците продължаваха да стрелят от чакало или просто дебнеха животните. **Най-големият проблем беше какво да правим с огромното количество отстреляни животни. Преди да бъдат транспортирани, те трябваше да бъдат проверявани и съхранявани. Никая фирма вече не изкупуваше месото на дивата свиня, така че в повечето случаи една от опциите беше просто да я убиеш и да я закопаеш.** От 2014 г. този район е основно прочистен от диви свине поради интензивен лов и въздействието на болестта. В продължение на две години почти нямаше диви свине. В края на миналата година местните ловци са забелязали около 30 животни - няколко са били убити и всички са били с отрицателен тест за вируса, въпреки че това все още не е повод за ликование, тъй като във вече споменатия район на Дагда втората вълна започна. След като ловците повярваха, че вирусът е изчезнал, пристъпиха към спасяване на дивите свине, но когато популацията започна да расте, животните отново умираха.

Интересното е, че миналото лято самата аз отстрелях тригодишна женска дива свиня, докато причаках сърна в района, който беше силно зарегнат. Две възрастни диви свине излязоха на поляната, едното животно беше убито. Тази голяма женска дива свиня даде отрицателен резултат на теста, но през тази година не беше има малки; наистина беше рядка гледка да видим тези животни пак там.

Три големите популации на едно място могат да бъдат открити няколко мъртви диви свине. Това е много типично в началото. Когато популацията от диви свине намалее, на едно място се намират едно или две мъртви животни. Невинаги е възможно труповете да бъдат отнесени в контейнера, затова се препоръчва да бъдат закопани. Периодът от време между първите случаи момента, в който почти няма диви свине в района, е много кратък - най-много няколко седмици. Ако популациите са по-малки, въздействието на болестта не е толкова голямо, повече ще се наблюдават дивите свине, ще бъдат отстреляни животни с антители, а броят на мъртвите няма да бъде толкова голям.

От 2017 г. ловът на диви свине на цялата територия продължава по обичайния начин, с изключение на това, че в някои райони няма да има дива свиня и отстрелването ще се счита за чудо. **В бъдеще, които са в заразената зона, но**

все още няма регистрирани случаи, вирусът се разпространява непредсказуемо като мозайка, а ловът става доста сложен. Не толкова самият лов, колкото третирането на мъртвите диви свине. В много случаи при груповия лов подходът е: ако искате, можете да застреляте животното, но ще трябва да се погрижите сами за всичко след това. Това означава да поставите трупа в хладилното място, да вземете лабораторни проби от кръвта, да продължите да държите цялата дива свиня в хладилника, след това да занесете пробите в лабораторията, в случай на положителни резултати, ще дойде ветеринарна служба и ще прибере животното/те, а при отрицателни резултати - след три дни можете да разполагате с трупа, както прецените за добре. Но, от друга страна, държавата плаща 50 евро за женска дива свиня на всяка възраст и с всякакъв размер, но кръвните проби са 30 евро. Това показва, че ловецът няма да го прави безплатно, но всички тези стъпки отнемат време и ресурси.

Досега не са прилагани специални хигиенни изисквания. Вътрешните органи и други части се оставят на полето, тъй като те изчезват за не повече от 30 минути, изядени от хищни птици - гарвани и свраки. Това може да се окаже един от най-големите пропуски, които може да са допринесли значително за разпространението. Но да вземем за сравнение Литва, където изискването да не се оставят червата и вътрешните органи в гората е в сила от няколко години, а все пак АЧС се разпространява в тази страна. Трябва да се има предвид, че при отстрелването и обработването на едно животно има много кръв и други неща, като това прави намирането на подходящо място и цялостното почистване на мястото в гората почти невъзможно. Например през 2015 г. са открити труповете на 16 мъртви диви свине на площ от 50 хектара, с различна степен на разлагане. Тези животни са се разхождали там, яли са там, умирали са там, всичко наоколо бе пълно с изпражнения от болни глигани. Дезинфекцирането на цялата тази област се оказало абсолютно невъзможно.

Сега имаме нов набор от закони и разпоредби, които биха подобрили качеството на лова и хигиената в бъдеще. На първо място, трябва да се отбележи разрешението за ползване на заглушители, като един от аргументите е, че ще бъде по-лесно да се убиват повече диви свине. За щастие, шумозаглушителите бяха разрешени за всички видове лов и за всички видове животни. На второ място, бе прието ново законодателство относно храненето, което би изключило лоши и неразумни практики. Трето, ще има нови правила за хигиената, които биха направили контрола на болестите по дивеча по-ефективен. Също така бяха разрешени и онзи ношния визьори, които могат да улеснят отстрела на дива свиня.

Рискове и разпространение

Ако имахме всички отговори за поведението на дивите свине, за начина, по който вирусът се разпространява и работи, тогава щяхме да имаме по-голям шанс да го спрем. **На този етап е ясно, че с изпитаните методи той не може да бъде спрял.** Може би методите биха действали, но има твърде много рискове, които правят разпространението по-лесно. Както бе казано по-горе, по естествен начин само чрез дивата свиня заболяването ще се разпространи много бавно, но, както видяхме, има и други фактори, които влияят върху разпространението му. Едно от нещата, които знаем, е, че чумата започва да се разпространява много бавно, в началото епидемията не започва като огън в сено, а настъпва бавно. Ето защо в една група едновременно може да има болни и все още здрави животни. В средата на домашна ферма смъртността е 100 %, тъй като очевидно животните, заключени в затворено пространство, всички са изложени на влиянието на вируса, който е навсякъде, и нямат начин да избягат. В естествена среда дивите свине мигрират, те могат да се отдалечат от болните и мъртвите. В този момент не знаем точно колко се е разпространила инфекцията и какъв е процентът на смъртност при дивите свине. Когато обаче антителата биват открити при отстреляни животни, това означава, че вирусът е бил в популацията за известно време, дивата свиня е имала контакт с вируса, но по някакъв начин конкретното животно е оцеляло засега. И тогава това животно започва да разпространява болестта. Един от проблемите е и замърсената среда. Само 10-15 % от мъртвите свине са открити, и тъй като дивата свиня яде други мъртви свине, рискът става още по-голям. **И, както знаем, вирусът може да остане жив в костите за много дълго време.** Избухването на огнища на заразна болест на разстояние от дори седемстотин километра в Латвия се е случило не заради дивите свине, а поради човешката дейност. В два от случаите части от болни животни са изхвърлени в околната среда и други диви свине са имали контакт с тях. Имало е случай, когато болестта е била пренесена на друго място от горските машини, но това означава, че е имало нещо залепено на превозното средство, което по-късно дивата свиня е сметнала за вкусно и годно за консумация. Има случаи, при които мъртво животно е било транспортирано в пикап, като мястото в багажника не е било почистено, а по-късно са били прекарвани зърнени култури, които са били разпределени в хранилките. **Най-големият проблем е, че в началото вирусът не показва разрушителната си сила в пълна степен. Той е мъгчаллив убиец и когато вече бъдат открити мъртви свине, е твърде късно, тъй като вероятно вирусът е бил в околната среда поне месец и половина. Може да се предположи, че това е времето, необходимо за болестта да се развие и да започне да убива.** В Чешка-

та република имаше една незначителна инфекция. В Латвия нямаше такава, тъй като разни случаи се появиха на много места по протежението на границата с Беларус. Имаме всички нования да твърдим, че вирусът вече е бил на шата територия преди момента на официалното му потвърждаване. Първият случай е открит точно на латвийско-белоруската граница, а следващият вече е на няколко километра навътрешната страна. Дивите свине умират и от естествени причини, като, за съжаление, в много случаи никой не е бил особено заинтересован и не са вземани проби. Какъвто вероятно е и случаят в Естония, когато на северната граница с Русия имало слухове за мъртви свине, никой не е обръщал внимание на това, тъй като АЧС все още не е била проблем. Цялата територия на Естония била покрита с болни животни за (сравнително кратък период от време, така че вероятно в русът просто е бил там отпреди и си е проправял път напред.

Друг голям риск е разпространението на вируса със сандвичи, колбаси или чрез транспортиране на части от труповете на мъртви диви свине. Най-вероятно това е бил начинът, по който вирусът е достигнал Чехия - с пристигнал от Украйна шкатория на товарен автомобил, който изхвърлил някакъв остарял колбас или сандвич в околната среда. Разбира се, това е предположение, но така вирусът се разпространява в Русия по железопътни линии и пътища. Не по естествен начин от пряк контакт между диви свине. Но когато вирусът е тук, той, разбира се, започва да се разпространява от едно животно на друго посредством различните телесни течности. Разпространението му чрез греди и ботуши също е една възможност, но доста слабо вероятно. **Внасянето на вируса посредством ловни греди и ботуши в някоя свинеферма обаче е твърде вероятно. Но ако вирусът „падне“ от ботушите някъде по пътя, шансът, че дивата свиня ще дойде и оближе точно това конкретно място, е много малък.** Съвсем друга история е пренасянето на вируса на различни примамливи места. Там вероятността дива свиня да го изяде е много, много по-голяма. Винаги съществува и въпросът дали лисиците, язовците, птиците или вълците могат да допринесат за разпространението на вируса. Хищните животни биха разпръснали различни части от трупа, същото е и с птиците, а вълците могат да преследват заразената група диви свине и да ги накарат да се придвижат много по-далеч, но все пак вярвам, че в сравнение с рисковете, представени от хората, тези фактори са действително незначителни. **Факт е, че АЧС е огромна заплаха и ЕК е по-загрижена за местното свиневъдство, което е голям бизнес, а не за дивата свиня, която е наша отговорност.**

(Публикувано в сп. „Дов и риболов“, бр. 9, 2018 г.)

Промяна в психиката на българския ловец

Инж. Тодор Гичев -
директор на Регионалната дирекция по горите - Варна

- **За да се води индивидуален лов, ловните райони на групините трябва да са устроени достатъчно добре с чакала, хранилки, солища, калища, водопойща и други, но те не са**
- **Неподготвени се оказахме с достатъчно лицензирани хладилни камери и изграждане на бази за съхранение на дивите свине преди да излязат пробите за наличие на АЧС**
- **Ефектът от оградното съоръжение е безспорен! Това се вижда от наблюдението на движението на дивите свине и от техните дири, както и по сведения на ловците от съответните групини**
- **Задачата на държавната горска власт и ловците е да намалят значително популацията на дивата свиня**

ЛОВЦИТЕ

Африканската чума по свинете не ни изненада, но ни завари неподготвени. Въпреки че имахме информация как от 2007 г. е разпространена в Грузия. Пътят на АЧС е ясен - от Грузия през Румъния, Украйна, Молдова, Румъния и т.н.

Предвид това обстоятелство трябваше много по-рано българските ловци и българската общественост да бъдат запознати с реалната опасност от АЧС, последиците от нея и мерките за безопасност, които трябваше да спазват всички ловци и ловни дейители.

Задачата на държавната горска власт и ловците е да намалят значително популацията на дивата свиня.

Информацията, която представихме на ловците, и обученията, които проведохме, не успяхме

да подготвим тяхната психика за специфичните условия при наличие на АЧС. Защо? Защото най-правилният начин за намаляване на опасността от това заболяване е индивидуалният лов, а българският ловец основно ловува на дива свиня чрез гонки с кучета.

Промяната на психиката на българския ловец се оказва и най-големият проблем при борбата с АЧС! За да се води индивидуален лов, ловните райони на групините трябва да са устроени достатъчно добре с чакала, хранилки, солища, калища, водопойща и други, но те не са.

Мерките, които се взимат на този етап за борба с АЧС, са регламентирани със заповед № РД48-48 от 31.07.2019 г. на МЗХГ. В нея ясно са указани сумите и начинът на плащане на българските ловци при отстрел на дива свиня и намерен труп, което, според мен, ще мотивира сериозно българския ловец.

Неподготвени се оказахме относно лицензирани хладилни камери и изграждане на бази за съхранение на дивите свине преди да излязат пробите за наличие на АЧС. Това представлява съществен проблем, още повече, че в доста ловни стопанства липсват лицензирани хладилни камери за съхранение на дивечовото месо, а да не говорим за базите на ловните групини, в които такива лицензирани хладилни камери са изключително малко.

Активно се провеждат обученията на ловците, на които те се запознават с особеностите, клиничните характеристики и развитието на болестта АЧС, правилното вземане и предаване на

Оградата на територията на РДГ - Варна

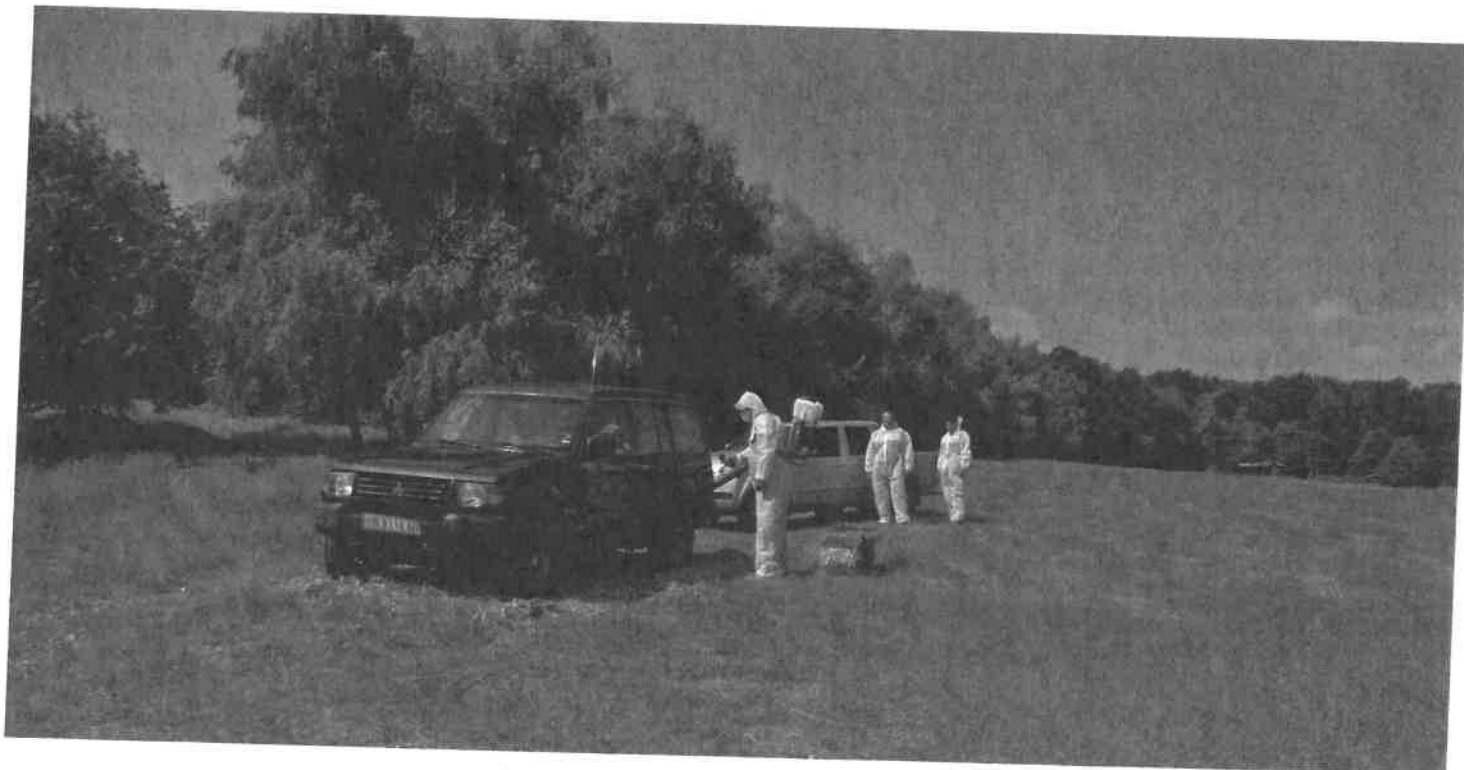
проби и с мерките за биосигурност - облекло, препарати за обеззаразяване и други. Изключителен акцент е, че правилният лов на дива свиня при наличие на АЧС е индивидуалният лов. В Западна Европа, Германия, Австрия и др., се отстрелват стотици хиляди свине именно по този начин. Груповият лов създава една емоция на ловеца, но в много от случаите се подгонват по десет, двадесет диви свине от укрытията им, а от тях се отстрелват една, две, а понякога и нито една, което ги принуждава да правят по-големи миграции. Това помага за разпространението на АЧС, докато при индивидуалния лов, извършван от подготвени ловци и при наличие на биотехнически съоръжения, ловът е значително по-успешен, а и дивите свине не се прогонват от типичните си местообитания и укрытия.

ОГРАДНОТО СЪОРЪЖЕНИЕ

Деведесет и един километра от оградно съоръжение на българо-румънската граница на територията на РДГ - Варна. От тях около дванадесет километра са на територията на ТП ДАС „Балчик“. Около седемдесет и девет километра са на територията на ТП ДГС - Герал Тошево. Оградното съоръжение беше изградено за малко повече от месец в периода юли-август 2018 година. Целта на създаването му бе да се ограничи движението на дивите свине, тъй като в района на 20-30 км от българо-румънската граница имаше десетки огнища на АЧС. Към днешна дата на оградното съоръжение се осъществява денонощен мониторинг от екипи на РДГ - Варна, и службите на съответните ДГС/ДАС, както и на Граничната полиция, и тези ведомства си взаимодействат активно.

Ефектът от оградното съоръжение е безспорен! Това се вижда от наблюдението на движението на дивите свине и от техните дири, както и по сведенията на ловците от съответните дружини, през чиито райони преминава оградата. Движението на дивите свине в момента наистина е ограничено.

Мисля, че би следвало да бъдат предприети действия за убеждаване на ловците да ловуват индивидуално на дива свиня като служители на РДГ, ДГС/ДАС да участват с тях. Редно е да се засили контролът и да стане още по-активна кампанията по разясняване на мерките за биосигурност. А така също и да се контролира ефективно достъпът до горските територии както и обеззаразяването на автомобили и хора, които влизат в тях.

БОРБА С АФРИКАНСКАТА ЧУМА ПО СВИНЕТЕ В ЕС

Ключовата роля на ловците

Предаване и разпространение на болестта

Предаването на болестта може да стане чрез директен контакт между здрави домашни или диви свине и заразени (мъртви или болни) домашни или диви свине. Хората, особено ловците, макар и да не са засегнати от болестта, могат обаче да допринесат за разпространението ѝ чрез:

- Контакт със заразени животни и трупове на животни
- Досег с предмет, заразен с вируса (например облекло, превозни средства, друго оборудване).
- Хранене на животни с месо или месни продукти от заразени животни (напр. колбаси или необработено по термичен път месо) или отпадъци, сред които има заразено месо (напр. от кухненски отпадъци, хранителни отпадъци, включително карантия).

Ловците играят ключова роля

С и националните органи в засегнатите държави предприемат редица мерки за борба и за ликвидиране на болестта, но по-задълбоченото сътрудничество с ловците (и техните сдружения) и със земеделските стопани (и техните сдружения) е от първостепенно значение. Ловците наблюдават здравния статус на дивите животни и играят важна роля за здравеопазването на животните, включително на домашните животни.

Ако забележите нещо необичайно в поведението на диво прасе или — нещо, което е по-вероятно — се натъкнете на мъртво животно, трябва да се досетите, че е засегнато от болестта африканска чума по свинете (особено ако това стане в заразен район или в район, изложен на риск).

По време на ловни пътувания, особено до райони, считани за изложени на риск, вие трябва:

- ▶ Да си сътрудничите с компетентния орган, когато се натъквате и съобщавате за трупове на диви свине.
- ▶ Да почиствате и дезинфектирате своето оборудване, облекло, превозно средство и трофеи на място и винаги, преди да напуснете района.
- ▶ Да извършите изкормване на отстреляната дива свиня в определената за това зона в ловния район.
- ▶ Да допринесете за постепенното намаляване на дивите свине в областите, които все още не са засегнати от болестта, което означава целенасочен лов на стари и много възрастни женски екземпляри.
- ▶ Не хранете дивите свине през цялата година.

* Следва да бъде проверено какви са конкретните разпоредби, предоставени от компетентния национален орган.

